

Tartalom

<i>Leszkoven László</i>	3
ELMÉLET A GYAKORLATBAN VAGY GYAKORLAT AZ ELMÉLETBEN? GONDOLATOK A POLGÁRI JOG ALAPELVEIRŐL	3
<i>Rácz Zoltán</i>	9
A MUNKAVÉDELMI TÖRVÉNY VÁLTOZÁSAI AZ ELMÚLT ÉVEKBEN	9
<i>Rácz Zoltán</i>	15
GONDOLATOK A MUNKÁRA KÉPES ÁLLAPOTTAL ÖSSZEFÜGGŐ BÍRÓSÁGI GYAKORLATRÓL EGY MINAPI ÍTÉLET KAPCSÁN	15
<i>Mélypataki Gábor*</i> , <i>Hódiné Hernádi Bettina**</i> , <i>Bereczk Ádám***</i>	20
A KÖRFORGÁSOS GAZDASÁG MEGVALÓSÍTÁSÁNAK JOGSZABÁLYI FELTÉTELRENDSZERE ÉS POTENCIÁLIS ELŐNYEI MAGYARORSZÁGON	20
<i>Nagy Anita</i>	31
BÍRÓSÁGI DIGITALIZÁCIÓ	31

ADVOCAT
2023. XXVI. évfolyam, 2. szám
ISSN 1585-5198

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADJA AZ ADVOCAT ALAPÍTVÁNY
MEGJELENIK: félévente

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE: *Kaiserné Dr Temesi Rita*

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Dr. Bérczes Tamás, Dr. Cserbáné Dr. Nagy Andrea, Dr. Tóth Barbara

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG CÍME:
3525 Miskolc, Dózsa György út 11. – Tel/Fax: (46) 451-791

FELELŐS KIADÓ:
Dr. Cserba Lajos, a B.-A.-Z. Vármegyei Ügyvédi Kamara Elnöke

NYOMDAI MUNKÁK:
Kapitális Kft., 4002 Debrecen, Balmazújvárosi út 14., Tel.: 36 20 377 1795

MEGJELENIK: 30 példányban

Kedves Szerzőink, Lektoraink, Olvasóink!

A most már több, mint negyedszázados ADVOCAT azon célja töretlen maradt, miszerint az állandó változó jogszabályi környezetben szükséges a gyakorló ügyvédek számára a jogértelmezés körében támogatást adni a tanulmányok, szakmai cikkek megjelentetése útján, értesíteni, tájékoztatni ügyvéd kollégáinkat az ismételten jelentős mennyiségű új vagy éppen módosuló jogszabályokról.

Ügyvéd kollégáink mellett a jogtanácsosi kollégium tagjai részére is ajánljuk a folyóiratunkban megjelenő cikkeket, melynek segítségével a jogtanácsosok részére is szakmai támogatást kívánunk nyújtani.

A jogszabályok ismerete mellett egyre inkább kihívást jelent minden jogász kolléga számára az elektronikus kapcsolattartás, mely szinte minden hatósággal, bírósággal más és más platformon érhető el és minden elektronikus kapcsolattartási formát ismételten meg kell tanulni, azok fejlesztését nyomon kell követni, melyekből szintén szinte minden hétre jut egy-egy újdonság.

Mindezek miatt ismételten fontos szerepet kell betöltenie az ADVOCAT folyóiratnak, ezért kérjük szerzőinket, lektorainkat, olvasóinkat és minden kollégát, hogy osszák meg mindannyiunkkal szakmai tapasztalataikat, ismereteiket, tudományos vagy akár figyelemfelhívó írásait és akár gyakorlati tapasztalataikat az elektronikus ügyintézés terén, mert minél több forrás áll rendelkezésünkre, annál inkább tudjuk magas színvonalon ellátni feladatunkat, gyakorolni hivatásunkat.

A folyóirat továbbra is elektronikus formában a <http://www.miskolciugyvedikamara.hu/advocat> internetes oldalon érhető el, és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara valamennyi tagja részére elektronikus formában megküldésre kerül.

A publikációkat az ADVOCAT szerkesztő bizottsága részére, a berczes.tamas@hronszy.hu, vagy a toth.barbara90@gmail.com elektronikus levélcímre kérjük megküldeni, szerzőink számára ajánljuk a Kamara honlapján elérhető szerzői útmutatót.

További sikeres munkát kívánunk és továbbra is számítunk együttműködő munkájukra!

Az ADVOCAT szerkesztői

ELMÉLET A GYAKORLAT- BAN VAGY GYAKORLAT AZ ELMÉLETBEN? GONDO- LATOK A POLGÁRI JOG ALAPELVEIRŐL

„Ahogy egykor a tengeri hajósoknak a Nap és a csillagok állására, úgy van szükség a társadalmi viszonyok egyre bonyolultabb szövevényében élő embereknek *biztos tájékozódási pontként*, eligazodást nyújtó, állandósult, iránymutató értékekre, alapvető elvekre. [...] Ezek iránytűként, vezérfonalként szolgálnak mind a jogtudomány művelői, mind a jogalkotók, mind pedig a jogalkalmazók számára, ideértve nem csak a bíróságokat és hatóságokat és a jogi képviselőket ellátó szakembereket, de a jogviszonyokat létesítő és a jogi normákat önként követő embereket és szervezeteiket is.”¹

A tanulmány alapjául szolgáló előadás² vezérfonalként és egyúttal e tanulmány mottójaként Bíró György és Lenkovics Barnabás professzorok Polgári jog Általános tanok című egyetemi jegyzetéből idéztünk egy gondolatot. Másképpen is szabad, de érzésünk szerint ennél szebben nemigen lehet kifejezni a polgári jog alapelveinek szerepét, hangsúlyozni fontosságukat.

Az alapelvekhez való viszonyulásra érdemes felidézni Benedek Károly egyik – a Polgári Törvénykönyv megalkotását követően nem sokkal megjelent – tanulmányát is. „A szilárd törvényességre törekvő [...]”

jogrendszerben ezért különösen jelentősége van annak, hogy az alapelvek ne függenek az egyes jogalkalmazók egyéni elgondolásától, hanem azokat kifejezett szabályok alakjában maga a törvény rögzítse.³ [...] Az alapelvek általában nem önállóan, hanem egy másik konkrét szabályon keresztül, annak helyes alkalmazását elősegítve érvényesülnek. Amennyiben a kérdést a törvény valamely részletszabállyal rendezi, az ügyet az alapelveket tükröző részletszabály alapján kell ugyan eldönteni, azonban az alapelv világítja meg azt, hogy a részletszabály több lehetséges értelme közül melyik a helyes. A másik viszonylag ritkábban előforduló abban az esetben, ha az adott ügyben elbírálásra kerülő tényállásra a törvény nem tartalmaz kifejezett rendelkezést, a jogalkalmazó közvetlenül az alapelvekhez fordul, s azokat a hiányzó részletszabály pótlásaként közvetlenül alkalmazza.”⁴ A szerző szavai határozottan rámutatnak arra a ma is élő alapvetésre, melyet a konkrét szabály elsődlegessége, az alapelv másodlagossága elnevezés alatt szokás említeni (szubszidiaritás). Benedek mondanivalójának érzésünk szerint sokkal fontosabb az a része, mely rávilágít az alapelvi normák alkalmazásának két szintjére. Két jelentésréteget különböztetett meg egyébként *Novotni Zoltán* professzor tanítása is, akinek álláspontja szerint a polgári jogi alapelvek lehetnek deklaratív vagy operatív normák. Előbbiek legfontosabb jellemzője, hogy általában véve szolgálnak útmutatással, nagyobb léptékben gondolkodnak és mélyebb mondanivalót fejeznek ki, tudományosabbak, elvontak (igazságosság, méltányosság és jogbiztonság követelménye).

* Dr. Leszkoven László, PhD., egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Polgári Jogi Tanszék

¹ BARZÓ – BÍRÓ – JUHÁSZ – LENKOVICS – PUSZTAHELYI: *Új Magyar Polgári Jog* tankönyv (szerk: BÍRÓ György) Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért Kiadó, Miskolc, 2014., 55. o.

² A tanulmány a Polgári Jogot Oktatók Találkozója keretében Miskolcon, 2023. június 9-én elhangzott előadás alapul vételével készült. A konferenciaelőadás a Polgári Törvénykönyv születésének tizedik évfordulója alkalmából került megtartásra, melyen a

harminc éve elhunyt Novotni Zoltán professzorról is megemlékeztünk.

³ BENEDEK Károly: A polgári jog legfontosabb elvei, *Jogtudományi Közöny*, 1964. 12. szám 633. o.

⁴ Bár Benedek Károly megállapítása elsősorban az alapelvek kódexben történő rögzítése mellett emelt szót – amellyel teljes mértékben egyet kell érteni – álláspontunk szerint kifejezi azt is, hogy az alapelvek mindig mélyebb értéket jelenítenek meg magas szinten, ennél fogva a törvényben való kimondásuk nem egyszerűen indokolt, de szükségszerű is. A kódexbeli elhelyezés rangot ad, bizonyos fokig sérthetlenséget is biztosít a normának.

Az operatív alapelvek ugyanakkor – miként az elnevezésükből következik is – kézzelfoghatóbb szabályok, melyek éppen ezért könnyebben hadra is foghatók, a gyakorlatban felmerülő jogviták eldöntésére emiatt talán alkalmasabbak is. Megfogalmazásukban is gyakorlatibbak, jobban megmarkolhatóbbak. Ide sorolta többek között az elvárható magatartás követelményét és a joggal való visszaélés tilalmának elveit. Mindenképpen le kell szögeznünk, hogy előadásában Novotni és „tanítvány-munkatársként” Bíró György is hangsúlyozta a megkülönböztetés árnyalt és viszonylagos jellegét, nem tartva a két kategóriát egzaktnan lehatárolandó egységeknek. Novotni rámutatott: „az alapelvek teszik lehetővé azt is, hogy az egyes jogszabályok konkrét normáit rendszer alapján értelmezzük. A jogismeret, jogi kultúra azt jelenti, hogy az adott jogszabályt mindig összefüggéseiben ismerjük meg s vetjük vizsgálat alá. Az összefüggésekre azonban általában nem a konkrét jogszabályok, hanem a jogág alapelvei világítanak rá. Az alapelvek teszik lehetővé a *különbőle jogszabályok összhangjának* megteremtését is. Látni fogjuk, hogy a polgári jog területén különféle és különböző szintű jogszabályok érvényesülnek. Ezek tartalmát végsősoron csak az alapelvek ismeretében lehet helyesen megérteni.”⁵

Az alapelvi szabályok szubszidiárius jellege kapcsán ki kell emelni, hogy ez elősorban jogalkalmazási – technikai kérdés, mely nem jelenthet az alapelvek hátrányára való minőségi, értékbeli másodlagosságot. A polgári jog alapelvei akkor is oszlopai a jogértelmezésnek és a jogalkalmazásnak, ha egy-egy jogvita eldöntése során a részletszabályok felhívásának, alkalmazásának előtérbe helyezésére irányul a figyelem. Ez egyébként szinte magától értetődik: a szóban forgó részletszabályok, „konkrét” normák nem azért előzik meg az alapelvi szabályokat, mert erősebbek vagy nagyobb értékűek lennének. Az általános összefüggésekre jobban rávilágító alapelvi szabályokhoz képest a részletszabályok kidolgozottabbak („jobban

ki vannak pontozva”), mint a természetüknél fogva többnyire generálklauzulákra, keretjogszabályokra alapított elvi normatív rendelkezések. Ez a jelenség folyamatként áll előttünk, amikor a generálklauzula által lefektetett szabályból kiválik egy szelet és önálló megfogalmazást nyer. Erre példaként hozható a jóerkölcsbe ütköző szerződések köréből kiemelt, konkretizált és egyediesített uzsoratilalom: ez utóbbi ugyanis a jóhiszeműség és tisztesség követelményét súlyosan sértő tényállások közül kiemelt-kiemelkedő tényállás.

„Magánjogi tudományunk különös belső meghasonlásban szenved: éles caesura választja el egymástól az elméletet és a gyakorlatot, a gondolatok világát és a praxist. Tudományunknak Janus arcza van, egyik felével az előtte elterülő mozgalmas életre néz, a másikkal egy eszményi világba, mely azonban nem az életet tükrözi. A való és a gondolat dualizmusának karikatúrájával állunk szemben: gyakorlatunk nem gyökerezik semmi elméleti alapon, míg tudományunkban minden fogalomról ritkul, gondolatá válik. Örvendetes ritkaság ily körülmények közt minden kísérlet, mely megpróbálkozik e divergens irányok egységbehozatalával, mely az élet levegőjét viszi be a dogmatikába és a praxist az elmélet alaposságával bástyázza körül.”⁶

A most idézett álláspont szemléletesen érzékelteti, hogy elmélet és gyakorlat nem csak hogy nem egymás ellenségei, de – Almási Antal egyik fordulatát kölcsönvéve – egymással szemben közömbös nemtörődomséggel eltelt előkelő idegenként sem viselkedhetnek: az együttműködés kötelezettsége úgymond e két területet is terheli. Az ismeretlen szerző dicsérő szavai Beck Salamon *Rendeltetési javak* címet viselő jogászegyleti tanulmánya kapcsán hangzottak el. Az említett írás a vagyoni javak célrendeltetésének vizsgálata során elméleti alapossággal fejtette meg a praktikumban előforduló egyes jelenségek egymáshoz való kapcsolatát, hasonlóságát. Erdemes idézni

⁵ NOVOTNI Zoltán: *Polgári jog I. Általános rész* (kézirat), Tankönyvkiadó Budapest, 1984. 32. o.

⁶ *Jogállam* 1917. 5-6. 316. o. (szerző nélkül)

Szászy-Schwarz Gusztáv szavait is, aki az említett előadáson elnökölt és ahhoz zárszót fűzött. „Sokat beszélnek az elmélet és praxis különbségéről. Én a főkülönbséget a kettő között abban találok, hogy a praxis embere a dolgok sokaságát látja és azért, mentül többet forgolódik a praxisban, annál több és több tüneményt lát, amelyet regisztrálnia kell; holott az elmélet embere arra igyekszik, hogy szempontokat találjon, amelyek alá a sok tüneményt csoportosítja és az egységet keresi a sokaságban.”⁷

Úgy érezzük, valahogy így van ez a polgári jog alapelveivel is. A gyakorlat az aktuális, éppen szem előtt lévő probléma megoldását várja: a gyógyírt pedig az akut bajra leginkább a konkrétan megfogalmazott, kelendőképpen kidolgozott – „jól kipontozott” – részletszabályban találja meg. Érthető, ha a figyelem jobbra ezek körül forog. A jogi helyzet elrendezésére, a jogvita eldöntésére az esetek túlnyomó többségében a részletszabályok kiválóan alkalmasak, emiatt az alapelvek külön felhívása legtöbbször valóban szükségtelen. A jogalkalmazó gyakran megelégszik azzal, hogy a részletszabály tartalma a polgári jog logikáját, rendszerét, belső törvényszerűségeit meghatározó szabályokkal *összhangban került kialakításra*. A Ptk. 1:2. § (1) bekezdés szerint a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével *összhangban* kell értelmezni, a (2) bekezdés pedig kimondja, hogy a polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat is a Ptk.-val *összhangban* kell értelmezni. A biztonságos és megalapozott megoldáshoz ennél fogva (elvileg) elegendő, ha a konkrét szabályból átsugárzik az alapelv értéktartalma és ezáltal csendesesen – „hallkább önszavát hallatva a lármásabb tételek mögül...” – ez a „törvénylátás” (Grosschmid Béni kifejezése) alaptétele, mely látens módon (is) támogatja a jogi norma alkalmazását.

Azt írjuk: elegendő, *ha* átsugárzik. Mert ez az áthatás a jogalkotó mellett azon is múlik, mennyit vagyunk hajlandóak (no meg

képesek és készek) az alapelvi értékrendből a konkrét normában fel- és elismerni, elfogadni.

A *gyakorlati élet absztrakt módon megragadható eredményei (mint elvont „tanulmánydarabkák”)* *visszaszűrődnek az alapelvi normába* is. Tehát nem csak az általános elvárást, követelményt megfogalmazó alapelv pontosítja, tölti ki, tüzetesíti a konkrét, egyedi részletszabály tartalmát. A folyamat úgymond visszafelé is működik. Ez egyfajta *reflex-hatásként* is érthető, így a jog folyamatosan *szemmel tartja* az alapelveket is, ezáltal nem hagyja ellustulni e szabályokat. Az alapelvek jellemzően amúgy sem a jogalkotás – „a jogalkotó keze” – által fejlődnek és alakulnak. A Benedek által is helyeselt követelmény, mely a kódexben való rögzítést emeli ki nem véletlen: a törvénykönyvben való megfogalmazás az alapelvek állandóságát, szilárdságát is szolgálja. A változást, vagyis az alapelvi szabály formálódását tekintve sokkal inkább az a helyzet, hogy e normák fejlődése szerves, természetes. A konkrét jogszabályok módosítása sokkal inkább „megtervezett”, célzottan nevezhető. A mindennapi élet, a gyakorlat – a jogtudománnyal karöltve – finomítja, pontosítva értelmezi, kiegészíti az alapelvek tartalmát: a normaszöveg „módosítás nélküli módosulásának” vagyunk ilyenkor tanúi. Hangsúlyozni szükséges, hogy bár fontos, de nem kardinális átalakulásról van ilyenkor szó: az alapelv gondolati „kemény magja” a lényegyet tekintve ilyenkor is túlnyomórészt változatlan marad. Az elv értékállósága ezért ilyen módon (is) biztosított. Ezt a fejleszthetőséget, belső rugalmasságot szolgálja az alapelvek keretszabályként való megfogalmazása.

Példaként szolgál az elmondottakra a Ptk. 6:62. § (1)-(2) bekezdésének az *együtműködési kötelezettséget* megfogalmazó kódexbeli szabálya. Bár az alapelvi norma ehelyütt nem részletezendő módon sok változáson esett át, *a szabályozás tengelye alig módosult: a jóhiszeműség és tisztesség, valamint az elvárható magatartás alapelveire*

⁷ Részlet SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv által Beck Salamon Rendeltetési javak című előadásához fűzött elnöki zárszóból.

támaszkodva a másik jogalanyra – szerződési jogi alapelvről lévén szó: a másik szerződő félre – való odafigyelés követelményét fogalmazza meg. A kölcsönös együttműködés fogalmi köre az utóbbi évtizedekben láthatóan és érezhetően átalakult: a polgári jog a tulajdonnal együtt járó társadalmi felelősség alkotmányos követelményére is figyelemmel ma már *elsősorban* a jog alanyától várja el, hogy a *maga* érdekeire vigyázzon, körültekintően járjon el, gondolkodjon, érdeklődjön és cselekedjen észszerűen. Ott, ahol a jogviszonyok alánya külön odafigyelést igényel (vagy érdemel), a polgári jogi vagy egyéb magánjogi szabályok esetleg eltérő rendelkezéseket fogalmaznak meg. Ilyenek pl. fogyasztói szerződések szigorúbb szabályai, vagy a belátási képességükben korlátozott (jellemzően kiskorú) személyek érdekét, jogi pozícióját védő, támogató rendelkezések.

Más kérdés az is, hogy a szerződésre szabott megállapítások szépen illeszkednek a nem szerződéses kötelekre is. A határese-tek egész sora hozható példaként, de leszögezhető, hogy olyankor, amikor a szóban forgó jogalanyok nem szerződő felek – tehát közvetlen kontraktuális kapcsolat nincs közöttük – bátran felhívhatók a Ptk. 1:3. § és a Ptk. 1:4. § szabályai, a gondolatritmus pedig a többalanyú kötelekre (a többszemélyes jogviszonyokra) a tudomány által kiforralt megoldásokkal is megtámogatható. Egyes helyzetekben ugyanis közvetlen szerződéses jogviszony hiányában is releváns – nem egyszer egészen szerződészerű – kötelmi kapcsolat is fennállhat az érintett jogalanyok között.⁸

A lényeg ugyanis a polgári jogviszony alanyira nézve megfogalmazható azon minimális elvárás, hogy egymással szemben kölcsönös figyelmességet tanúsítsanak: legyenek tekintettel a másik jogalany érdekeire is, de legalábbis ne legyenek érzéketlenek (közömbösek) az illető jogos érdeke iránt. Ez

nem azt jelenti, hogy minden esetben a másik alany érdekeit kell a magamé elé helyezni. Ilyen kötelezettség mellett a jog „mártírium lenne” (Beck Salamon kifejezése), de az érdekösszeütközések lehető elkerülése érdekében vagy a másik fél érdekeinek megóvása érdekében, ami rajtam áll, meg kell tennem. A többszemélyesség kötelmet keletkeztető-formáló hatása mellett (amire az imént utaltunk) ilyen *alapelvi hívószóként* van jelen a magánjogban a *közöségi gondolat* is.⁹

Nyilvánvaló, hogy e folyamat (vagyis *az alapelvekre visszahajló reflexhatás*) nem a leggyorsabb, és nem érintik látványosan drasztikusan az alapelveket. Ezek a szabályok ugyanis – miként már említést nyert – masszívak, alaktartóak, de a tartalom terén képesek az új jelenségeket érzékelni, a levont következtetéseket felszívni és ezek tanulságait a norma értelmezése által a tartalomba beépíteni. Az alapelvi szabályok nem ridegen merevek, hanem rugalmasak: megfontoltan és határozottan tanulóképesek. Ez a tulajdonság kifejezetten szükséges és igen hasznos a jogfejlesztő értelmezés jogtudományi felfogása szerint. *Az alapelvi bázison építkezés és egyáltalán: az alapelvekben gondolkodás a jogfejlesztés kívánatos útja.*

A Szegedi Ítéltábla Gf.III.30.305/2017. számú, nemrégiben közzétett döntése például az elévülés nyugvásának egy fontos szabályával kapcsolatban foglalt állást.¹⁰ Rögzítette, hogy a nyugvás miatt „meghosszabbodó” plusz határidő nem lehet hosszabb, mint az eredeti – igényérvényesítésre nyitvaálló – határidő. A döntés szerint a közös tulajdonú ingatlan tulajdoni hányadának a tulajdonostárs elővásárlási joga megsértésével történő eladása esetén a jogsérelem orvoslása a tudomásszerzéstől számított 30 napos elévülési határidőn belül perindítással lehetséges. A bírói útra tartozó igényérvényesítésre a törvény által engedett 30 napos elévülési jellegű határidő nyugvása esetén a

⁸ BECK Salamon: *A többszemélyes magánjogi helyzet*, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság, Szeged 1935.

⁹ Vö. különösen KELEMEN László: *A szerződésen alapuló kötelelem*, kiadja a M. Kir. Ferenc József

Tudományegyetem és a Rothermere-Alap támogatásával a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete Szeged, 1941.

¹⁰ BDT2018. 3863.

nyugvási ok megszűnése után megnyíló igényérvényesítési idő nem lehet hosszabb, mint a jogszabály által eredetileg megszabott határidő. „A jelen esetben a 30 napos, viszonylag rövid igényérvényesítési határidő arra utal, hogy az elővásárlási joggyakorlás kérdésében felmerülő, általában nagy értékű ingatlanok tulajdonjogát érintő vitás helyzet észszerű időn belül megoldódjon. Ilyen esetben az eredeti elévülési határidőnél nem lehet hosszabb a nyugvás megszűnése utáni igényérvényesítési időtartam, mert ellentétben állna a jogalkotói szándékkal a határidő háromszoros hosszúságú időtartamra történő kitolódása. A törvény célja rövid perindítási határidő megszabása volt, egy bizonytalan jogi helyzet bírói úton történő tisztázása érdekében. Az ítéletábra értelmezése szerint a menthető ok megszűnése után még nyitva álló határidőnek ilyenkor az eredeti határidőhöz kell igazodnia, mely jelen esetben 30 napos volt.”

Jó példa ez a korábban említett grosschmid *„törvénylátás”* szükségességére is: *tényleg nem fér bele minden a bárkába*, nem lehet minden élethelyzetet előre látni és előre szabályozni. Ilyen esetekben a törvény alkalmazásakor – a kifejezett rendelkezés hiányában – szükségszerűen a törvény szelleme szólal meg, és nem engedi a jogalkotó felismerhető, kitapogatható szándékával ellentétes végeredményt érvényre jutni. Mert rossz – helytelen – értelmet nem lehet, nem szabad a törvénynek tulajdonítani. Egyáltalán *nem baj, ha a ma jogásza praktikusán gondolkodó teoretikus*: Szász-Schwarz Gusztáv fent idézett gondolata – tudniillik mi a különbség az elmélet és a gyakorlat jogásza között – bármerről is nézzük, örökérvényű és időtálló megállapítás, ráadásul nem egyszerűen „tünetnyitani” meglátás. Arról van szó, hogy a két terület egymásra hatására nem volt soha nagyobb szükség, mint napjainkban. *A dogmatikailag is kimunkált – a finomságokra érzékenyebb – praxis a jogásztársadalom számára általában véve több hasznot hajt, mint az elsőre látszana*. Amúgy

elmélet és gyakorlat összekapcsolásának igénye mindig is benne volt a levegőben. A már hivatkozott nagyszerű jogtudós így írt erről: „Két állandó panasz van joggyakorlatunk es jogelméletünk terén. A joggyakorlatról panaszzolják, hogy kevésbé üti meg az elmélet mértékét. Az elmélet embereiről pedig az a panasz, hogy kevés az érzékük a gyakorlat követelményei iránt. Mindkét panasz jórésztben jogosult és mind a kettőnek megvan a maga természetes oka is. A foglalkozás egyoldalúsága az, mely az alkalommal együtt a képességet is elsorvasztja arra, hogy a szakma másik követelményének is eleget tegyünk. Aki éveken keresztül a perakták mellett elméleti könyvet nem lát, a sok kazuisztikától nem látja az átfogáló szabályt. És aki egy életen keresztül mással nem foglalkozik, mint az absztrakt szabállyal, elveszti a képességet arra, hogy szabályra ráismerjen az eleven életben is. Ezzem az, hogy e két egyoldalúságot összeházasítsuk.”¹¹

Grosschmid Béni írta valahol, hogy a jogélet nyersanyagával szemben *az ügyvéd végzi az első feldolgozásokat*. Ő az, aki a fél által elébe terjesztett nyersanyagnak „a metriájából a jogi képleteket, vagyis a jelenség figuráját először leszűri.” Hangsúlyozni sem kell, mennyire fontos, hogy ez az említett szűrőmunka minőségi legyen. A jelen folyóirat olvasóközönsége számára nem kell bizonyítani – még valószínűsíteni sem – hogy *az ügy első bírója az ügyvéd*: a jogi képviselő értékelő, előkészítő munkája nélkül a bírósági határozatokban közzétett, joggyakorlatot alakító döntések sem lennének elképzelhetők. De nem értünk – nem érthetünk – egyet maradéktalanul azzal a sokat hangoztatott tétellel sem, hogy a bíró „csak alkalmazza” a jogot, de nem alkotja azt. *A jogfejlesztő értelmezés, amit a bíró az ítélező munkája során végez: jogalkotás*, ha nem is a klasszikus, jogforrási értelemben. Értve tehát alatta, ami értendő: *jogot alakító, formáló alkotótevékenység*, ami mondani sem kell, nem tévesztendő össze a contra legem

¹¹ SZÁSZ-SCHWARZ Gusztáv: *Parerga Vegyes jogi dolgozatok*, Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1912. 489. o.

ítélkezéssel. És ebben *a legtágabb értelemben véve a jogot alkalmazva formáló, alakító tevékenység az ügyvédé is és a jogtudósé is*: ha hivatásukat becsülettel, emberséggel gyakorolják. Grosschmid írta egy helyen, hogy a jogszabályokban még nincs benne a jogeset megoldása, azt ki kell fejteni onnan: a megoldást – a szó szerint *élő* jogot – a jogtételeből az élet ismeretétől áthatva kell kidolgozni. Igaza volt tehát Szászy-Schwarz Gusztávnak, amikor rámutatott: bizony *többen tartják kezükben a jogot*.

A kiinduló kérdésünkre visszatérve: az alapelvek szerepét, sőt jelentőségét, súlyát a mai világ számos síkon támasztja alá. Tanulmányunkban számos példát hoztunk arra, hogyan vesznek részt e normák a mindennapok jogának dinamikájában. Az alapelvektől nem azt várjuk el, hogy betűről betűre, mintegy túpontosan szabályozzák elrendezzék az életviszonyokat. Az alapelvi szabályok inkább a mélyebb értelemre és az összképre utalnak, nem pedig a kisebb részletekre. Jelenlétük olyan, mint az irányító középpályásé a futballban: szerepe meghatározó, mozgató, ha kell gyorsít vagy lassít és bár jellemzően nem ő lövi a gólokat, a sikerben a szerepe tagadhatatlan. De az alapelveknek más szempontból is nagy jelentősége van. Közhelyszerű, de igaz: régen tapasztalhattuk meg az emberi lényeket körülvevő világ olyan gyors és mélyreható (át)változását, mint manapság. Nem feladatunk, hogy ebben a kérdésben elmerüljünk, de felesleges is: elegendő a világjárvány vagy a háborús veszélyhelyzetek jogi környezetet is befolyásoló hatásaira gondolni, vagy a digitalizáció, virtuális világ és a mesterséges intelligencia által elének állított kihívásokra gondolni. A jogtudomány régóta figyelmeztet arra, hogy *az élet gyorsabban változik, mint ahogyan a jogalkotás és a jogalkalmazás arra a megszokott úton és módon reagálni tudna. Ilyenkor értékelődik fel az alapelvek és a vezérmotívumok szerepe a jogban, még pontosabban: a jogbiztonság szolgálatában*.

A tanulmány címében kérdésként fogalmaztuk meg, hogy vajon *elmélet a*

gyakorlatban vagy gyakorlat az elméletben, ami az alapelvek körül történik? A választ meg is adtuk: a kettő együttműködése hozza meg a polgári jogi szabályoktól várt eredményt. Beck Salamon – akit méltán szoktak az utolsó nagy esetjogászként említeni – Kötelelemvalóság című munkájában ugyanezt a következőképpen fejezte ki: „nincs egyetlen tudomány sem, amely a gyakorlati életre való jelentőség nélkül meg tudna élni és e tekintetben különbség csak a közvetlenség azon fokában van, amellyel az egyelőre elméleti megállapítások különféle transzmissziósíjakon a gyakorlati életben hasznosíthatnak. Minden bölcselkedésnek értéket és létjogosultságot azok a szálak adnak, amelyek a gyakorlati élettel összekötik.”¹² Kausser Lipót a Glosszáról írt ismertetőjében leszögezi: a jog területén minden más tudományterületnél fokozottabb az elmélet és a gyakorlat *egymásra* (és ma már *egymásba*) *hatása*. A jogtételek, jogi fogalmak, jogintézmények gyakorlati alkalmazása – írja Jheringet idézve – már egymagában is tudományos módszer használatát követeli meg, a jogtudomány embere viszont a gyakorlati jogélet vizsgálata útján fedezhet fel új, esetleg mindaddig látens jogtételeket.

Akárhogyan is legyen, hinni kell abban, hogy e két terület közötti kapcsolódási pontok megkeresése, feltérképezése – ha nem is egyszerű – semmiképpen sem hiábavaló feladat, nem meddő munkálkodás: a jogfejlesztés elméleti és gyakorlati jogászok közös feladata.

¹² BECK Salamon: *Kötelelemvalóság*, A Pesti Lloyd-Társulat Nyomdája Budapest, 1927.

A MUNKAVÉDELMI TÖR- VÉNY VÁLTOZÁSAI AZ EL- MÚLT ÉVEKBEN

I. Bevezetés

A munka világát Magyarországon több törvény is szabályozza (a számos alacsonyabb szintű jogszabály mellett). A Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) [a tanulmány nem terjed ki a többi, a közszférát érintő foglalkoztatási törvényre, Kjt-re, Kttv-re, Kit-re], a foglalkoztatás elősegítéséről és munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (Flt.), a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (Mvt.), a foglalkoztatást elősegítő szolgáltatásokról és támogatásokról, valamint a foglalkoztatás felügyeletéről szóló 2000. évi CXXXV. törvény (Fszttv.) képezi az alapját az élet ezen területének jogi szabályozására. A rendszerváltást követő jogszabályi sorozat óta az 1992-es Munka Törvénykönyve és az 1996-ban elfogadott munkaügyi ellenőrzési törvény 2012-ben és 2020-ban új törvényi szabályozásban részesült, de a foglalkoztatási törvény és a munkavédelmi törvény immár 20., illetve 22. éve hatályos. Természetesen nincs olyan előírás, hogy egy törvénynek hány évig ésszerű a hatályban tartása, mikor kell újra szabályozni egy-egy jogterületet, de a fentebb megjelölt két időtartam elég hosszúnak tűnik, indokoltnak látszik az új jogi szabályozás azzal, hogy mind az Flt., mind az Mvt. rengeteg módosítást élt meg a hosszú évek alatt.

Jelen tanulmány a fent felsorolt foglalkoztatási tárgyú törvények közül az Mvt. legutóbbi időben bekövetkezett változásait mutatja be és elemzi. A tanulmányban

foglalkozunk még a Tanács 89/391/EGK munkavédelmi keret irányelvével¹, illetve az ennek alapján elfogadott, a részletszabályokat tartalmazó speciális irányelvekkel.

II. Az Mvt. 2019. évi módosítása

Az Mvt-t 2020. január 1-jétől módosította a családvédelmi akciótervvel összefüggő törvények módosításáról elnevezésű 2019. évi CXXVI. törvény (Tv. mód. 1.) 26.§-a, vagyis a törvény módosítását egy salátatörvénybe rejtették el. Ez utóbbi törvény egy ún. omnibus act, a magyar köznyelvben salátatörvénynek nevezett jogszabály, hiszen jelen esetben tizennyolc másik jogszabályt módosító jogszabályról van szó.²

Az Mvt. ezen módosítása meglepetést váltott ki a munkavédelemmel foglalkozók körében, talán nem véletlenül történt meg a salátatörvénybe bújtatása.

A Tv. mód. 1. kibővítette az Mvt-t egy új IV/A. fejezettel, amely a munkaegészségügyi bejelentések és nyilvántartások részletszabályait tartalmazza. Ilyen nyilvántartás vezetést korábban már miniszteri rendelet előírt, de a Tv. mód. 1-gyel ez törvényi szintre emelkedett. A nyilvántartásban azon munkavállalók adatait kell regisztrálni, akik munkájuk során veszélyes anyagok hatásának lehetnek kitéve. Ugyanakkor a veszélyes keverékekre nem terjed ki a nyilvántartási kötelezettség, ami jogalkotói hiányosság.

Az Mvt. IV/A. fejezethez tartozó 63/A.§ előírásai nehezen teljesíthetőnek tűnnek, hiszen napi szintű, minden munkavállalóra kiterjedő adatszolgáltatást vár el a munkáltatótól, ez kisebb létszámú munkáltatóknál talán nem, de a nagyobb létszámmal működő vállalkozásoknál már nagy gondot okoz. Ugyanakkor a Tv. mód. 1. az Mvt. 63/B.§ esetében a rákkeltő anyagok elleni védekezés esetében már nem írja elő a napi szintű

* Dr. Rácz Zoltán, PhD., egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék

¹ KÁRTYÁS Gábor: 30 éve hatályos a munkavédelmi keret irányelv, *Iustum Aequum Salutare* XIX. 2023. 2., 73-74. o.

² RÁ CZ Zoltán A sztrájkjog kiüresítése, *Acta Iuridica* 2022., 224. o.

nyilvántartást, ami ellentmondásos szabályozást jelent.

A Tv. mód. 1. alapján megszűnt a munkabiztonsági szakértők azon csoportjának munkavédelmi hatóság általi nyilvántartása és engedélyezése, akik nem rendelkeznek mérnöki alapvégzettséggel, 2020. január 1-től a Magyar Mérnöki Kamara vette át ezen szakértői körre az engedélyezést és a nyilvántartási jogosultságot.

A Tv. mód. 1. az Mvt. 75.§-nak újra szabályozásával a munkavédelmi képviselők továbbképzésének az előírásain változtatott ellentmondásos módon, amely szabályozást a jelen tanulmány következő fejezetében írt Mvt. módosítás igyekezett egyértelműbbé tenni (erről részletesebben a megjelölt helyen fogunk szólni)³.

III. Az Mvt. 2022. évi módosítása

Az Mvt.-t módosította a foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2022. évi LXXIV. törvény (Tv. mód. 2.). Ezen törvény számos ponton érintette az Mvt. előírásait, amelyeket olyan csoportosításban ismertetünk, hogy melyik változás milyen időponttól lép hatályba, hiszen nem minden rendelkezésnek 2023. január 1-től kezdődik a hatálya, a Tv. mód. 2. 255.§ (1)-(5) bekezdései szakaszos hatályba lépést alkalmaznak.

III.1. A 2023-tól hatályba lépő rendelkezések⁴

III.1.1. A mentési terv

A mentési terv elkészítése munkavédelmi szaktevékenységnek minősül.

Korábban a rendellenes körülmények kezeléséről szóló mentési terv elkészítésében a munkavédelmi szakember csak közreműködött, sok esetben csak akkor derült ki, hogy a mentési tervet nem dolgozták ki

megfelelően, az adott munkahelyre specifikusan, amikor már bekövetkezett a baleset, vagy a mentésre okot adó körülmény. Ezért volt indokolt a mentési terv szaktevékenységgé történő átminősítése, ezzel biztosítva a mentési terv elkészítésének szakszerűségét.

III.1.2. Oktatási tematika

Az oktatási tematika elkészítése munkabiztonsági és munkaegészségügyi szaktevékenységnek minősül.

A munkabalesetek nagy százaléka a munkavédelmi ismeretek hiánya miatt következik be. A munkavédelmi oktatási tematika megfelelő elkészítése olyan szakmai tudást és tapasztalatot igényel, melyet szükséges szaktevékenységnek minősíteni.

III.1.3. Az adatvédelmi szabályoknak való megfelelés

A GDPR rendeletnek megfeleléség több jogszabályi pontba bekerült: biológiai tényezők, építési munkahelyek, túlnyomós légterben végzett munka, éles, hegyes eszközök használata, munkabaleseti nyilvántartás, fokozott expozíciós esetek nyilvántartása, azbeszt kapcsán rendeleti szintről törvényi szintre kerül az adatvédelmi szabályozások vonatkozásában (bejelentés, célok, adatok őrzésének ideje). Ezen jogszabályi rendelkezések alapja a munkavédelmi keretirányelv alapján elfogadott, jelen tanulmány I. pontjában már említett speciális irányelvek.⁵

III.1.4. Munkavédelmi képviselők képzése

Az eddigi rendelkezések alapján a munkavédelmi képviselők szakmai képzés keretében történő oktatása 2023. január 1-től problémákat okozna, ugyanis 2022. december 31-án lejárt az az átmeneti időszak,

³ H. NAGY Judit: *Több ponton módosult a munkavédelmi törvény*, munkaugyiszemle.hu (2020. február) 1-5.o.

⁴http://www.vdsz.hu/hirek/6/valtozasok_varhatok_a_munkavedelmi_torvenyben/1455/ (2023.10.17.)

⁵ A teljesség igénye nélkül: 2000/54/EK irányelv a munkájuk során biológiai anyagokkal kapcsolatos kockázatoknak kitett munkavállalók védelméről, 2009/104/EK irányelv a munkavállalók által a munkájuk során használt munkaeszközök biztonsági és egészségvédelmi minimumkövetelményeiről.

amikor a képzést még felnőttképzési tevékenység keretében meg lehetett tartani. A módosítással a munkavédelmi képviselők képzése visszakerül a felnőttképzésről szóló törvény hatálya alá, és ezzel jogszabály alapján szervezett képzés lesz, ami által biztosítható a munkavédelmi képviselők megfelelő képzése. Annak érdekében, hogy a munkavédelmi képviselő az érdekegyeztetéssel kapcsolatos tevékenységét el tudja látni, megválasztását követő hat hónapon belül képzésen kell részt vennie, amely csak rendes munkaidőben történhet. Ennek költségei a munkáltatót terhelik. A munkavédelmi képviselőnek megválasztását követő hat hónapon belül el kell végeznie a legalább 16 óraszámú alapképzést. A munkavédelmi képviselőnek az alapképzést követően, valamint újraválasztása esetén évente legalább 8 óra továbbképzésben kell részt vennie.

III.2. A 2023. április 22-étől hatályos változás

A vonatkozó EGK irányelv alapján az EK-típustanúsítványok ezen időponttól kezdődően nem érvényesek, ezért a Mvt.-nek azon szabálya, hogy „Egyéni védőeszközt forgalomba hozni és használatba venni akkor szabad, ha rendelkezik EU-megfelelőségi nyilatkozattal és szükség esetén EU-típusvizsgálati tanúsítvánnyal.” már nem hatályos.

III.3. A 2024. január 1-jétől hatályos módosítás

A munkaegészségügyi szakterületet is érintő orvoshiányt figyelembe véve, a Mód. tv. 2. megteremti annak a lehetőségét, hogy bizonyos, jogszabályban meghatározott munkaegészségügyi feladatokat szakmai, de nem orvosi szakképesítéssel is el lehessen látni. Az elmúlt évtizedek hatósági tapasztalatai alapján a szaktevékenységek nagy részét foglalkozás-egészségügyi orvosok egyáltalán nem láttak el. A jelentős hazai orvoshiány miatt közegészségügyi-járványügyi

ellenőr és felügyelő szakképzettségű személy is elláthatja ezen tevékenységet az orvos utasításai alapján.⁶

III.3.1. Egyéni védőeszköz juttatásának rendje

Az egyéni védőeszköz juttatásának belső rendjét a munkáltató írásban határozza meg. E feladat ellátása munkabiztonsági és munkaegészségügyi szaktevékenységnek minősül. A munkaegészségügyi feladatokat a foglalkozás-egészségügyi alapszolgáltatást biztosító szolgálat orvosának jóváhagyásával közegészségügyi-járványügyi ellenőri vagy felügyelői, vagy népegészségügyi ellenőri vagy felügyelői szakképzettséggel rendelkező személy is elláthatja.

III.4. A 2024. április 1-jétől hatályos

A 2022/431/EK irányelv implementációja miatt módosítani kellett a rákkeltő és a reprodukciót károsító anyagok nyilvántartásáról szóló szabályokat és előírja a munkáltató bejelentési kötelezettségét a fenti anyagok vonatkozásában.

III.5. A 2026. január 1-jétől hatályos

A leginkább veszélyes (I. veszélyességi osztályba sorolt, 50 fő feletti) munkahelyen csak felsőfokú munkavédelmi szakképzettséggel lehet kockázatértékelést készíteni 2026-tól.⁷

IV. Az Mvt. legújabb változása

2023. szeptember 18-án benyújtotta T/5249 szám alatt az állam működésének további egyszerűsítéséről szóló törvényjavaslatát. Ennek értelmében egyrészt az Mvt-be 55.§ (2a) bekezdéssel bekerül az alábbi szöveg:

„A foglalkoztatáspolitikáért felelős miniszter rendeletében meghatározott

⁶ 2022. évi LXXIV. tv. miniszteri indokolása 19.§

⁷ <https://menedzserpraxis.hu/impresszum.php> RÁCZ Krisztián: *Már idén számos változás lép életbe a munkavédelem területén*, Jogkövető (2023.02.13.)

tevékenységek, munkakörök, álláshelyek esetében az (1) bekezdés a) és b) pontja szerinti oktatás a miniszter által közzétett általános oktatási tematikának a munkavállaló részére történő átadásával is teljesíthető. Az átadás megtörténhet az oktatási tematikának a munkavállaló számára elérhető belső elektronikus hálózaton történő közzétételével is.” Ezzel egyidejűleg kiegészül az Mvt. 88.§ (4) bekezdés a) pontja azzal, hogy „Felhatalmazást kap a foglalkoztatáspolitikáért felelős miniszter, hogy

a) rendeletben határozza meg [...]

ag) a munkavédelmi oktatásnak megfelelő általános oktatási tematika átadásának és az alkalmazhatóság feltételeinek;

ah) az általános oktatási tematika [...]

(részletes szabályait;)”). Végezetül módosul az Mvt. 54.§ (7) bekezdés a) pontja és 60.§ (1) bekezdés nyitószövege az alábbiakkal:

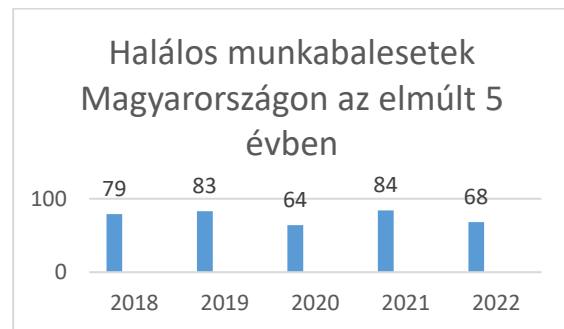
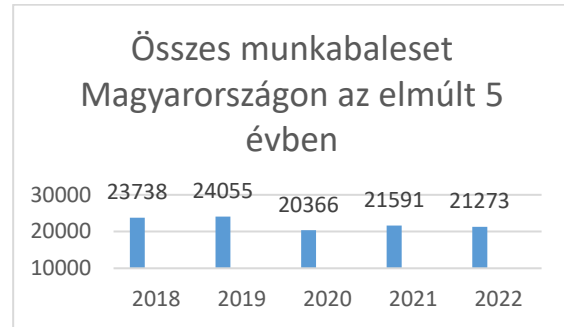
„a) 54. § (7) bekezdés a) pontjában az „a szükséges” szövegrész helyébe a „– ha törvény eltérően nem rendelkezik – a szükséges” szöveg,

b) 60. § (1) bekezdés nyitó szövegrészében az „a munkavédelmi oktatásnak” szövegrész helyébe a „valamint – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a munkavédelmi oktatásnak” szöveg

lép”. A törvénymódosítás lényege, hogy a munkavállalót nem kell részletekbe menő munkavédelmi oktatásban részesíteni, helyette elég egy (a gazdaságfejlesztési miniszter által meghatározott tartalmú) általános jellegű tájékoztatót adni részére.

A törvényjavaslat híre nagy felzúdulást váltott ki a közvéleményben⁸, a szakszervezetek egyrészt kifogásolták, hogy velük nem egyeztettek erről a törvényjavaslatról, másrészt a munkabalesetek számára figyelemmel, nehezményezték a munkáltatóknak a munkabalesetekért való felelősségének a csökkenését. Az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatbázisa alapján az elmúlt 5 évre nézve elmondható, hogy az összes munkabaleset száma a 2020-as COVID év

bekövetkezéséig növekedett – abban az évben értelem szerűen csökkent – ez utóbbi év óta viszont a rá következő évben növekedést mutatott. Ez az új szabály ellentétes az Mvt. alapelveivel és a nemzetközi normákkal.

Álláspontunk szerint a törvényjavaslatban írt szabályozás alkotmányellenes, beleütközik az Alaptörvény XX. cikkébe, illetve ellentétes a Magyarország által is elfogadott nemzetközi normákkal. A keretirányelv 12. cikke értelmében a munkáltató gondoskodik arról, hogy minden munkavállaló megfelelő biztonsági és egészségvédelmi oktatásban részesüljön, mely oktatás nem egyszeri kötelezettség, hanem azt szükség esetén időszakiságosan ismételni kell.⁹ A 155. ILO Egyezmény 19. cikk d) pontja pedig akként rendelkezik, hogy a munkavállalókat és képviselőiket az üzemben megfelelő képzésben kell részesíteni a munkavállalók biztonsága és a munkaegészségügy tekintetében.

⁸ HVG Online: *Életveszélyes következményekkel járó törvénymódosításra készül a kormány* (2023. augusztus 15.)

<https://www.economx.hu/belfold/torvenymodositas->

[munkavedelmi-szakszervezetek-kormany-
eletveszelyes.775867.html](https://www.economx.hu/belfold/torvenymodositas-) (2023. október 2.)

⁹ KÁRTYÁS Gábor: i. m. 87. o.

V. A munkavédelem nemzeti politikájának kérdésköre

Magyarország az Alaptörvény XX. cikke, a 2000. évi LXXV. törvénnyel elfogadott, a munkavállalók biztonságáról, egészségéről és a munkakörnyezetről szóló 155. számú ILO Egyezmény 4. cikke alapján és az Mvt. 2.§ (1) bekezdés szerint, 14.§ a) pontja alapján köteles elfogadni a munkavédelem nemzeti politikáját. Hazánk 2016. és 2022. között rendelkezett ezzel a dokumentummal (az már más lapra tartozik, hogy ezen dokumentum szabályaiból nagyon kevés valósult meg¹⁰).

A tanulmány leadásának időpontjában¹¹ ismereteink szerint nem készült el még ezen dokumentum, amelyet kormányhatározat formájában kellene elfogadni, hiszen a korábbi 2016-2020 közötti hasonló dokumentumot is kormányhatározat formájában tették közzé.¹²

VI. Összegzés

Jelen tanulmányunkban összefoglaltuk a munkavédelmi jogi szabályozás területén az elmúlt négy évben bekövetkezett változásokat, kritikus szemüvegen keresztül vizsgálva azokat. Egy közelgő törvénymódosítás kapcsán kifejtettük aggályainkat azzal kapcsolatban, hogy miként hathat ki a munkabalesetek számára és azok anyagi következményeire a munkabaleseti oktatás területén történő munkáltatók irányába megvalósuló lazitása a munkavédelmi szabályoknak. A praktikus okok mellett, jogi érveket is sorakoztattunk fel, miszerint a tervezett módosítás egyrésztől alkotmányellenes és ellentétben áll a hazánk által elfogadott nemzetközi

szabályokkal (Tanács 89/391/EGK irányelv és az ILO 155. számú egyezménye). A munkavállalók kötelezettségeit enyhítő szabályozás azért is érthetetlen, mert ellentétes az egész világban megvalósuló tendenciával. A WHO becslései szerint világszerte minden évben 160 millió új, munkával összefüggő betegség fordul elő. A WHO szerint a munkahelyi körülményekben rejlő kockázatok okozzák a hátfájások több mint egyharmadát, a halláskárosodások 16 %-át, a tüdőrákos esetek közel 10%-át, vagy a depressziós megbetegedések mintegy 8%-át. Minden három és fél percben meghal valaki az Európai Unióban munkával kapcsolatos kockázatok eredményeképpen. Ez azt jelenti, hogy mintegy 167.000 ilyen okú haláleset történik évente csak Európában. Ezek részben munkahelyi balesetekre (7.500), részben foglalkozási megbetegedésekre vezethetők vissza (159.500). Átlagosan négy és fél másodpercenként egy munkavállaló az EU-ban olyan balesetet szenved, amely arra kényszeríti őt, hogy otthon maradjon legalább három munkanapot. A három vagy annál több nap távolléttel járó munkahelyi balesetek száma is hatalmas, több mint 7 millió évente.¹³

¹⁰ MÁDI Sarolta A munkavédelem nemzeti politikája hazánkban, *Miskolci Jogi Szemle* 2022./2. szám (különszám) 269. o. A szerző azt is kiemeli, hogy 2016-ot megelőzően Magyarország volt az egyetlen tagállam, amelyik nem rendelkezett elfogadott munkavédelmi nemzeti politikával.

¹¹ 2023. október 27.

¹² 1581/2016 (X.25.) Korm. hat.

¹³ WHO Healthy Workplace *Framework and Model: Background and Supporting Literature and Practices*,

Joan BURTON (szerk.), (February 2010), WHO Headquarters, Geneva, Switzerland, p. 7. in KUN Attila: *A munkahelyi egészségkárosodások megtérítése a magyar munkajogban – felelősségi szabályok és kompenzáció.*

http://epa.oszk.hu/02500/02566/00001/pdf/EPA02566_magyar_munkajog_kun_091-119.pdf (2023. 10. 10.)

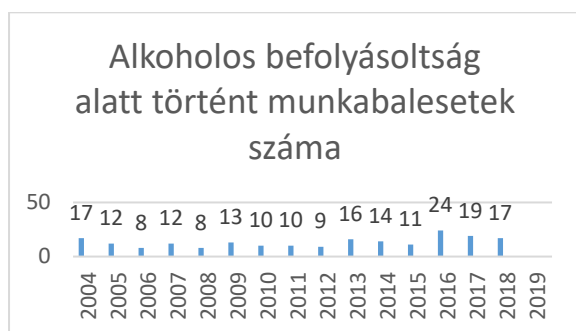
A statisztikai adatok több, mint tíz évesek, de nem találtunk ezektől aktuálisabbat.

Megnevezés	Összes munkabaleset száma (db)	Eltérés az előző év azonos időszakához képest (%)
Összes munkabaleset	21 273	-1,5
Ebből		
Halálos kimenetelű munkabaleset	68	-19,0
Súlyos csonkulásos kimenetelű munkabaleset	24	-20,0
Egyéb súlyos kimenetelű munkabaleset	65	44,4
Összes súlyos kimenetelű munkabaleset	157	-1,3
Csonkulásos kimenetelű munkabaleset	191	-17,0

GONDOLATOK A MUNKÁRA KÉPES ÁLLA- POTTAL ÖSSZEFÜGGŐ BÍRÓSÁGI GYAKORLAT- RÓL EGY MINAPI ÍTÉLET KAPCSÁN

I. Bevezetés

Egy nemrégiben megjelent tanulmánykötet foglalkozott az alkoholos befolyásoltság alatt elkövetett munkabalesetek kérdésével. Az Innovációs és Technológiai Minisztérium Munkavédelmi Főosztálya tartja nyilván az erre vonatkozó adatokat az elkészült és a minisztérium részére megküldött munkabaleseti jegyzőkönyvek alapján a 2004 és 2018 közötti időszakra vonatkozóan. A statisztikai adatok alapján egyértelmű tendencia nem nagyon rajzolódik ki 2004 és 2018 között a munkabalesetek számát illetően - nagyon alacsony esetszámokat jelentettek a vizsgált 14 évben. 2004 és 2018 között az alkoholos munkabalesetek csak egy nagyon kis hányadát teszik ki az összes balesetnek.

A fenti adatsorban bemutatott alacsony esetszám ne tévesszen meg senkit, két

tényezőnek tudható be, egyrészt, hogy Magyarországon nincs egységes gyakorlat az alkoholfogyasztás munkahelyi ellenőrzésére vonatkozóan, így inkább az az elv érvényesülhet, hogy nem érdekelték az alkoholos eseteket jelenteni, mert az a munkáltató mulasztására utal (másképpen a munkavállalónak sem érdeke, mert elesik a baleseti táppénztől). A másik tényező, ami közre játszhat az alacsony regisztrált esetszámokban, a nagyfokú látencia, ami a nem elhanyagolható mértékű feketemunka következménye, így ha történik is alkoholos munkabaleset, az a be nem jelentett munkavállalók esetében „nem járja végig a hivatalos utat”, vagyis a hivatalos adatbázisban nem szerepel.¹

Ugyanakkor ugyanezen tanulmánykötet szerint a hivatalos KSH-statisztikák alapján az egy főre jutó alkoholfogyasztás Magyarországon 9,2-9,5 liter/év körül stabilizálódni látszik.²

II. A munkára képes állapot kérdése, ezen belül a munkahelyi alkoholos befolyásoltság megítélése

A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) 52.§ (1) bekezdés a) pontja értelmében a munkavállaló köteles a munkáltató által előírt helyen és időben munkára képes állapotban megjelenni, b) pontja szerint pedig munkaideje alatt – munkavégzés céljából, munkára képes állapotban – a munkáltató rendelkezésére állni.

A fenti szabályhoz kapcsolódik a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (Mvt.) 60.§ szerint a munkavállaló csak a biztonságos munkavégzésre alkalmas állapotban, az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzésre vonatkozó szabályok megtartásával végezhet munkát.

A két rendelkezés közös eleme a munkára képes állapot kategóriája, amelynek fogalmi tisztázását előtünk már többek elvégezték³,

* Dr. Rácz Zoltán, PhD., egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék

¹ *Alkoholhelyzet Magyarországon*, szerk. ELEKES Zsuzsanna, ELTE Ppk. 2023. 203-204. o.

² Uo. 32.o.

³ KISS György: *Munkajog*. Osiris kiadó, Budapest 2005, 149.o., TAKÁCS Gábor: *A munkaszervezés teljesítése* in. GYULAVÁRI Tamás – HÓS Nikolett-KÁRTYÁS Gábor – TAKÁCS Gábor: *A Munka*

ezért ennek elemzését mellőzzük. Mindenesetre a fenti szakirodalmi hivatkozásokban megtalálható, hogy a munkára képes állapot elemei közé tartozik az, hogy a munkavállaló nem áll alkohol, gyógyszer, kábítószer hatása alatt (a vonatkozó Európai Uniói szabály⁴ erről a kérdéstről nem tesz említést).

A Kúria (akkor még Legfelsőbb Bíróságként) már 1996-ban foglalkozott a munkavállalók alkoholtól befolyásolt állapotának kérdésével.⁵ A téma jelentőségénél fogva teljes terjedelemben tesszük közzé az állásfoglalás rendelkező részét és indokolását.

I. Ha a munkavállaló az alkoholtól befolyásolt állapotának vagy a reá vonatkozó alkoholtilalom megtartásának ellenőrzésére irányuló vizsgálatban való közreműködést megtagadja, ez önmagában is alkalmas lehet a törvény szerinti hátrányos jogkövetkezmények alkalmazására.

II. Az ilyen vizsgálatban való közreműködést megtagadó munkavállaló a munkavégzéstől eltiltható, és emiatt jogszerű a munkabérének a megvonása is az eltiltás időtartamára.

III. A munkáltató köteles az általa végzett vizsgálat eredményéről a munkavállalót írásban tájékoztatni. Ha a munkavállaló az eredményt nem fogadja el, a bizonyítás a munkáltatót terheli.

1. A munkavédelemről szóló törvény szerint a munkavállaló csak a biztonságos munkavégzésre alkalmas állapotban, az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzésre vonatkozó szabályok megtartásával végezhet munkát (Mvt. 60. §).

A munkáltató kötelessége az egészséges és biztonságos munkavégzés feltételeinek biztosítása és általában az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeinek - a munkavállalók ez irányú felelősségével összhangban történő - megvalósítása. A munkáltató e kötelezettségénél fogva köteles rendszeresen meggyőződni arról, hogy a munkavállalók megtartják-e a rájuk vonatkozó rendelkezéseket. Ha a munkavállaló a munkaviszonyából eredő előbbiek

szerinti - esetleg külön konkretizált - kötelezettségét megszegi, vele szemben a munkáltató a törvénynek megfelelő hátrányos jogkövetkezményt alkalmazhat.

2. A munkavállaló a biztonságos munkavégzésre alkalmas állapotban történő munkavégzési kötelezettségéből eredően - eltérő szabály hiányában - a munkaidőben nem lehet alkoholtól befolyásolt állapotban.

A munkavállaló a munkaidőben teljes alkoholtilalom alá esik, ha a munkaidő alatti vagy azt közvetlenül megelőző alkoholfogyasztása a szerződésből eredő kötelezettségeivel nem egyeztethető össze, vagy ha ilyen tilalmat jogszabály, illetve a munkáltatónál érvényesülő rendelkezés írelő. Például az előbbieknél megfelelő alkoholtilalmat ír elő a KRESZ-nek az a rendelkezése, amely szerint járművet csak az vezethet, akinek szervezetében nincs szeszes ital fogyasztásából származó alkohol [az 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet 4. §-a (1) bekezdésének c) pontja]. Az alkoholfogyasztással együtt járó veszély az alkoholtilalmat előíró kollektív szerződéses rendelkezést vagy munkáltatói utasítás jogszerűségét általában megalapozza.

3. Az előrebocsátottak szerint a munkáltató megfelelő vizsgálatokkal is jogosult, illetve köteles rendszeresen ellenőrizni azt, hogy a munkavállalók megtartják-e az alkoholos befolyástól mentességre, illetve az alkoholtilalomra vonatkozó rendelkezéseket.

Ha a munkavállaló az ilyen vizsgálat elvégzését, illetve az abban való közreműködést megtagadja, ezáltal a munkaviszonyával kapcsolatos kötelezettségét vétkeesen megszegi. Az ismertetett jogszabályi rendelkezésekből és a munkavállaló együttműködési kötelezettségéből következik: a munkavállaló kötelezettsége, hogy elősegítse a munkáltatónak azt az intézkedését, amellyel a biztonságos munkavégzésre alkalmas állapotról kíván meggyőződni. Ha a munkavállaló ezt a kötelezettségét megszegi, a kollektív szerződés rendelkezése esetén a vétkes kötelezettség-szegésre megállapított hátrányos vagy más

Törvénykönyve, Kompkonzult Kiadó, Budapest, 2015. 304. o.

⁴ 89/391/EGK irányelv, a munkavédelmi keretirányelv
⁵ MK 122. számú állásfoglalás

jogkövetkezmények alkalmazhatók vele szemben.

Előfordulhat azonban, hogy a munkáltató, illetve megbízottja visszaél az ellenőrzési joggal, azaz a jogot rendeltetésével össze nem férő célból gyakorolja. Tehát nem azért végzi a vizsgálatot, hogy meggyőződjék róla: a munkavállaló alkoholtól befolyásolt, illetve attól mentes állapotban van-e, hanem például személyes bosszúból hosszabb időn át, esetleg naponta többször, alaptalanul ismétli a vizsgálatot. Ilyenkor a munkavállaló kellő indokkal tagadja meg a közreműködést, valamint akkor is, ha a munkáltató arra nem jogosult munkavállalója rendelte el a vizsgálatot. Ezekben az esetekben a munkavállalóval szemben hátrányos jogkövetkezmények alkalmazására általában nem kerülhet sor.

A vizsgálat elvégzésében való közreműködést kellő alap nélkül megtagadó munkavállalót a további munkavégzéstől el is lehet tiltani, és részére az eltiltás idejére munkabér nem jár.

4. Ha a vizsgálat a kötelezettségszegést kizárja, a munkavállalóval szemben hátrányos intézkedésnek helye nincs. Ellenkező esetben, ha a munkáltató a vizsgálat eredményét írásban közölte a munkavállalóval olyan tájékoztatás mellett, hogy az alkoholtól befolyásolt, illetve alkoholos állapot el nem fogadása esetén orvosi alkoholvizsgálatnak van helye, és a munkavállaló mindezt tanúsító jegyzőkönyvben megalapozottan beismerte a kötelezettségszegés megállapítására alkalmas állapotát, a további eljárás mellőzésével tehető intézkedés.

Ha viszont a munkavállaló a vizsgálat eredményét kifogásolja, a munkáltató a vita eldöntése érdekében az arra illetékes orvostól véralkohol-vizsgálatot kérhet.⁶

Az ilyen jogvitából eredő perben a bíróság a szabad bizonyítás szabályának megfelelően a felmerült bizonyítékok egybevetésével határoz. A bizonyítás során - az orvosi vizsgálatok eredményének az Országos Igazságügyi Orvostani Intézetnek az alkoholos állapot és alkoholos befolyásoltság orvos

szakértői vizsgálatáról és véleményezéséről szóló 13. számú módszertani levele megfelelő figyelembevételével - a bizonyítékokat a maguk összességében értékeli és meggyőződése szerint bírálja el.

A kollégiumi állásfoglalás alapvetően a munkáltatónak az alkoholos befolyásoltság alatti munkavégzéssel összefüggő ellenőrzési jogáról, sőt kötelezettségéről tartalmaz előírásokat, illetve az ilyen állapotban történő munkavégzés miatt alkalmazható jogkövetkezményekről. Ugyanakkor tartalmaz olyan fogalmakat is (pl. zéró tolerancia), amelyeket az Mt. nem szabályoz, de ezen kollégiumi állásfoglalás alapján sem beszélhetünk egyértelmű bírói gyakorlatról, amint a jelen tanulmány későbbi részében ismertetésre kerülő bírói döntésből is kiderül.

III. Egy, az alkoholos befolyásoltság alatti munkavégzéssel kapcsolatos bírói ítélet⁷ elemzése

Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint a felperes segédfelügyelőként állt alkalmazásban a közterület felügyelet munkáltatónál. 2022. október 18-án a munkáltatónál, az alperesnél dolgozó összes munkavállalót érintő átfogó ellenőrzést folytattak le, melynek keretében az ittasságot is vizsgálták hajnali 5 órától kezdődően. A vizsgálatot az alperes középvezetői (négy alkalmazott) végezték, akik közül az egyik egy digitális szonda segítségével folytatta le a szóban forgó vizsgálatot. A felperes esetében a digitális szonda pozitív jelzést mutatott, ami azt jelenti, hogy a kijelzőn megjelent az alkohol felirat. A felperesnél ezt követően ún. folyadék-kristályos szondát alkalmaztak, amely elszíneződött. A színskála alapján az ellenőrzést végző négy alkalmazott együttesen megállapította, hogy a szonda elszíneződött és 0,5 ezrelék értéket mutat. A vizsgálatot végző személyek mindkét szondát, illetve annak eredményét megmutatták a felperesnek. Ezt követően az ittasság vizsgálatáról

⁶ 16/1986. (XII. 17.) EüM rendelet

⁷ Tekintettel arra, hogy folyamatban lévő ügyről van szó, az ítélet beazonosíthatóságára vonatkozó adatokat mellőztük.

jegyzőkönyvet vettek fel, rögzítve benne a felperes személyes nyilatkozatát, miszerint a felperes a megelőző napon 20 órakor fél liter vörösbort fogyasztott. A jegyzőkönyv azt is tartalmazta, hogy a felperes nem kér véralkohol vizsgálatot. Ezt követően a vizsgálatot végző személyek közül a közvetlen munkahelyi felettes tájékoztatta a felperest, hogy aznap nem léphet szolgálatba, hazaküldte őt azzal, hogy a beosztás szerinti következő munkanapon jelenjen meg a munkáltatónál. A felperesnek az aznapi munkafeladata megfigyelés volt egy másik munkavállalóval együtt, aki vezette volna a kettejük által használt gépjárművet. Az ittasság vizsgálat alkalmával a felperes nem tanúsított ittasságra utaló magatartást, az alkoholos befolyásoltság jeleit nem mutatta. Az ellenőrzést követő második napon a munkáltató a felperes munkaviszonyát azonnali hatályú felmondás címén megszüntette. A felmondás indoklásában az szerepelt, hogy a 2022. október 18-án végzett ellenőrzés alkalmával a szonda 0,5 ezrelékes alkoholos befolyásoltságot jelzett, az ittasság vizsgálati jegyzőkönyvben a felperes aláírásával elismerte az alkoholfogyasztás tényét, illetve nem kért véralkohol vizsgálatot. Az indoklás szerint a felperes fenti magatartásával az Mt. 52.§ (1) bekezdés a) és b) pontjában előírt lényeges kötelezettségét szándékosan, jelentős mértékben megszegte azzal, hogy munkavégzésre nem alkalmas állapotban jelent meg munkavégzésre.

Az alperesnél két szabályzat rendelkezik a munkavégzésre alkalmas állapot kérdéséről. A munkaügyi szabályzat 5.2 pontja szerint a munkavállaló munkaidőben teljes alkoholtilalom alá esik az alkoholos befolyásoltság ellenőrzési rendjéről szóló külön szabályzatnak megfelelően. Ez utóbbi szabályzat 10.3 pontja szerint a munkavállaló a biztonságos munkavégzésre alkalmas állapotban történő munkavégzési kötelezettségéből eredően szeszes ital befolyásától mentes állapotban köteles megjelenni a munkavégzés helyén és ott munkát végezni, valamint a munkavállaló a munkaidőben teljes alkoholtilalom alá esik.

⁸ KÁRTYÁS Gábor – KRAJECZ Laura: A munkára képes állapot értelmezése, különös tekintettel a munkahelyi

Az utóbbi szabályzat 10.6 pontja értelmében a munkaviszony megszűnését vonhatja maga után, ha valaki az alperes területére ittas állapotban belép és ott tartózkodik, illetve alkoholtól befolyásolt állapotban végez munkát. Az alperesnél kialakult gyakorlat értelmében a munkavállalók ún. vezénylési rendje alapján a munkaidőn belül az elvégzendő feladatok változhatnak, így – miután a felperes is rendelkezett gépjárművezetői engedéllyel – a munkaidőben nem volt kizárt, hogy a megfigyelési feladatának teljesítése körében gépjárművet is kellett volna vezetnie.

Az elsőfokú bíróság a felperes munkaviszonya jogellenes megszüntetésének jogkövetkezményeként kötelezte az alperest elmaradt jövedelem címén, valamint végkielégítés címén meghatározott pénzösszeg megfizetésére. Az ítélet indoklásában kifejtette az MK 122. számú állásfoglalás 2. pontjában foglaltakra hivatkozással, hogy azt kellett vizsgálnia, az alperesnél érvényesült-e a zéró tolerancia elve. Tekintve, hogy az alkoholos befolyásoltság ellenőrzési rendjéről szóló külön szabályzat értelmében az alperes területére ittas állapotban történő belépés és ott tartózkodás, illetve az alkoholtól befolyásolt állapotban történő munkavégzés a munkaviszony megszűnését vonhatja maga után, ezért nem lehet kijelenteni, miszerint érvényesült volna a zéró tolerancia elve az alperesnél. Egyebekben hivatkozott az MK 122. számú állásfoglalás alapján kialakult bírói gyakorlatra.

IV. Az alkoholos befolyásoltság okán hiányzó munkára képes állapotra vonatkozó bírói gyakorlat értékelése

A szerző személyes tapasztalataiból és egy több, mint 100 eseti döntést feldolgozó tanulmányból⁸ levonható az a következtetés, hogy az MK 122. számú állásfoglalás 27 éve meghatározza a témával kapcsolatos bírói gyakorlatot, hasonlóan a felmondásokkal kapcsolatos kollégiumi állásfoglaláshoz.⁹ Az MK 122. számú állásfoglalás rendelkező része alapvetően az alkoholtól befolyásolt

alkoholos befolyásoltság tilalmára I-II., *Magyar jog* 2021/2., 95-102. o.

⁹ Mk. 95. számú állásfoglalása

állapot ellenőrzésével kapcsolatban tartalmaz megállapításokat, de a bíróságok előszeretettel hivatkoznak az indokolásban foglaltakra is. Ilyen hivatkozási alap a munkaidőben betartandó teljes alkoholtilalom (zéró tolerancia), illetve az, hogy ezen tilalmat jogszabály, vagy a munkáltatónál érvényesülő rendelkezés írhat elő. A perbeli esetben a munkáltatói belső szabályzatnak azon megfogalmazása, miszerint a munkaviszony megszűnését vonhatja maga után, ha valaki az alperes területére ittas állapotban belép és ott tartózkodik, illetve alkoholtól befolyásolt állapotban végez munkát. Az elsőfokú bíróság a munkaviszony megszüntetésével kapcsolatos feltételes módból jutott arra a következtetésre, miszerint az alperesnél nem érvényesült a zéró tolerancia elve.

Végig tekintve a Kártyás-Krajecz szerzőpáros által ismertetett (és értékelt) ítéleteket, az a tendencia figyelhető meg, hogy a bíróságok szemlélete igencsak megváltozott 1996 óta. Számtalan ítéletben látható, hogy a bíróságok az alkoholos befolyásoltág alatt munkát végző munkavállalók számára menekülő útvonalat adnak. A jelen tanulmány bevezető részében ismertettük a magyar lakosok alkoholfogyasztásának mértékére vonatkozó adatokat, illetve az alkoholos befolyásoltág alatt bekövetkező munkabalesetekre vonatkozó statisztikát. Kétségtől, ezen adatok egyrészt nem tűnnek rémisztőnek, másrészt nem akarunk a demagógia csapdájába esni azt állítván, hogy minden egyes munkavállaló, aki alkoholos állapotban végez munkát, az mind alkoholista, de véleményünk szerint egy megengedő bírósági gyakorlattal nem kellene ösztönözni a munkavállalókat arra, hogy a munkaidő előtt közvetlenül vagy munkaidő alatt történő esetleges alkoholfogyasztásuknak nincsenek súlyos következményei. Álláspontom szerint az 1990-es évek végén kiolvasható kúriai szigor helyébe egy megengedőbb szemlélet uralkodott el a bírói gyakorlatban.

Mélypataki Gábor*, Hódiné Hernádi Bettina**, Berczk Ádám***

A KÖRFORGÁSOS GAZDASÁG MEGVALÓSÍTÁSÁNAK JOGSZABÁLYI FELTÉTELRENDSZERE ÉS POTENCIÁLIS ELŐNYEI MAGYARORSZÁGON

Bevezető gondolatok

A környezeti változások olyan változások, melyek önmagukon túlmutatnak. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának folyamatos növekedése, az ezzel összefüggésbe hozható klímaválság egyszerre generál társadalmi-, jogi- és gazdasági kérdéseket. Ezek a változások komplex társadalmi relációk egész sorozatát indítják el. Megváltozik az agrárstruktúra, mely magával hozza későbbiekben a többi szegmensben is a változtatás szükségességét. Ezeknek a változásoknak számtalan eredője van. A kérdés az, hogy vajon egy-egy kulcselem kiemelésével van-e esély a folyamatok megállítására, vagy legalább csökkentésére. A szakértők között sincs sokszor egyetértés, hogy van-e bármilyen esély a katasztrófa elkerülésére, vagy már kicsúsztunk az időkeretből?¹ Ebből fakadóan az egyes államok jogalkotóinak a felfogása is eltér, illetve az Európai Unió is saját politikát képvisel ezekben a kérdésekben. Azt azonban látni kell, hogy mivel ez egy globális probléma ennek kezelése is globális formában lehet szükséges. Ennek lett az eredmények az üvegházhatású gázok

kibocsátásának korlátozásának az igénye. Ez első formájában a Kiotó Jegyzőkönyvben jelent meg. A keretegyezmény célja az üvegházgázok légköri koncentrációjának stabilizálása egy olyan szinten (+2°C), amely mellett a klíma emberi eredetű károsodása még nem következik be.² A globális szint elsődleges cselkevesi aktivitása hozna eredményt a probléma kezelésében, de ahogy azt Fodor László is kiemeli nem hanyagolható el a települési szint sem. A települési szint jelentősége egyes országokban kifejezetten azért emelkedik, mert a kormányzat nem szán elég energiát a fenntarthatóság megteremtésére, és az az önkormányzatokra marad. Jó példa erre az Egyesült Államok, amely nem részese a nemzetközi kibocsátáscsökkentési megállapodásoknak. Azonban mintegy 200 városi önkormányzata deklarálta, hogy mindent megtesz a kiotói célkitűzések megvalósítása érdekében. Ez azonban nem csak amerikai specialitás, mivel Spanyolországban és Olaszországban hasonló a helyzet. Ezutóbbi országokban ennek oka, hogy a fenntarthatóság viszonylag gyenge nemzeti szintű koordinációja.³

Ebben a keretrendszerben számításba kell venni az egyes államok gazdasági helyzetét, elköteleződésre való hajlandóságát és a távlati céljait is. Ezek jelentősen befolyásolják, hogy egy ország milyen vállalást hajlandó tenni. Magyarország kezdeti vállalása is inkább jelzés értékű volt, mintsem komolynak mondható változásra való törekvés. A kérdés, hogy az egyes államok, így hazánk is milyen mértékben hajlandó tenni a közös jóért? Hazánk azonban az Európai Unió tagja, így vállalásai nem csak a nemzeti érdekek mentén realizálódnak, hanem az Unió szabályozási keretrendszerében is értelmezendő. Az

*Dr. Mélypataki Gábor, Phd, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete
** Hódiné Hernádi Bettina, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodástani Intézet

*** Berczk Ádám, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodástani Intézet

¹ Kicsit populárisabb oldalról lásd: A VÉGÍTÉLET HARSONÁJA? Gelencsér András és Pogátsa Zoltán vitája a nemnövekedésről /// Friderikusz.Podcast 79. <https://www.youtube.com/watch?v=P2zgMHahsU>

² GERZSENYI Gabriella: Riótól Kiotóig, és azon túl – Az éghajlatváltozással kapcsolatos nemzetközi, uniós és magyar jogalkotás, *Európai Jog* 2004/2, 17-18. o.

³ FODOR László: *A falu füstje*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2019, 27. o.

Európai Unió eltökélt a klímavédelem tekintetében.⁴

A téma kibontásához először a körforgásos gazdaság elméleti alapjaira kell röviden rávilágítanunk. A kibocsátási egységek kereskedelme ugyanis ezen alapok nélkül nehezebben értelmezhető. Tanulmányunk egy komplex kutatás első elméleti reflexióit összefoglaló anyag.

I. Körforgásos gazdaság: elméleti megközelítések és alapfogalmak

A körforgásos gazdaság egy olyan gazdasági rendszer, amely a természeti erőforrások és az anyagok fenntartható felhasználását célozza. A hagyományos, lineáris gazdasággal szemben, amelyben a termékek gyártása, felhasználása és hulladékká válása egy irányban halad, a körforgásos gazdaság célja az anyagok és energia minél nagyobb arányú újrahasznosítása és újrafelhasználása.⁵ A körforgásos gazdaság ezentúl egy olyan gazdasági keretrendszer, amelynek célja, hogy a gazdaságon belül a termékek, anyagok és egyéb erőforrások értékét a lehető leghosszabb ideig megőrizze. Ezt úgy lehet elérni, hogy optimalizálni szükséges az erőforrások felhasználását mind a termelési, mind a fogyasztási folyamatokban a környezeti lábnyom csökkentése jegyében. A körforgásos gazdaság rendszereinek kialakítása során a hulladéktermelés és a káros anyagok kibocsátásának minimalizálására törekszünk a teljes életciklus során, többek között a hulladékhiérarchia megvalósításával.⁶

A körforgásos gazdaság fogalma a kutatók és a gyakorlati szakemberek körében mára széles körben elterjedt, de az értelmezésében koránt sincs egységes állásfoglalás. Ennek megfelelően a továbbiakban a körforgásos gazdaság többféle meghatározását

ismertetjük, a témakörben meghatározó nemzetközi szervezetek megközelítéseit, hangsúlyait összehasonlítva. Az Ellen MacArthur Alapítvány meghatározása a hulladék és a környezetszennyezés kiküszöbölésének fontosságát hangsúlyozza a termelési rendszerekben a körforgásos gazdaság elsődleges feladataként. Ennek részeként erősíti azt a célkitűzést, hogy a termékek és anyagok a lehető leghosszabb ideig maradjanak használatban. Az alapítvány a körforgásos gazdaság kiemelt területeként kezeli továbbá a természetes rendszerek regenerálásának koncepcióját is. A Világ gazdasági Fórum definíciója a helyreállító vagy regeneratív ipari rendszer létrehozásának szándékát és tervét hangsúlyozza. Ennek megfelelően az anyagok, termékek és gyártási rendszerek kiváló tervezésén keresztül a pazarlás kiküszöbölését szorgalmazza. A Világ gazdasági Fórum nagy jelentőséget tulajdonít a megújuló energiaforrásokra való áttérésnek és a mérgező vegyi anyagok felhasználásának megszüntetésének. Az Európai Bizottság szerint a körforgásos gazdaság olyan gazdasági keretrendszer, amely arra ösztönöz, hogy az erőforrásokat a lehető leghosszabb ideig használják. Hangsúlyt helyez arra is, hogy az erőforrásokból a lehető legnagyobb értéket nyerjék ki, amíg használatban vannak. A Bizottság a termékeknek és alapanyagoknak a (korábbi) élettartamuk végi hasznosítását és újrahasznosítását szorgalmazza egyik legfontosabb célkitűzéseként. Az ENSZ Iparfejlesztési Szervezete (UNIDO) hangsúlyozza a helyreállító vagy regeneratív ipari rendszerek fejlesztésének igényét és a kapcsolódó tervezési szándékot. Célja, hogy a termékek, alkatrészek és anyagok a lehető leghosszabb ideig megőrizték hasznosságukat és értéküket.⁷

A különböző koncepciókat áttekintve elmondhatjuk, hogy bár valamennyi meghatározás megegyezik az értékmegőrzés, a

⁴ FODOR László: *Környezetjog*. Líceum Art, Debrecen, 2015, 249. o.

⁵ OLAJOS, István: The legal problems related to re-use of metallic wastes, *Journal of Agricultural and Environmental Law* 2016/1, 91-113. o.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról,

valamint az (EU) 2019/2088 rendelet módosításáról, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj>

⁷ Gerd MÜLLER: *Vision - we need to broaden the discussion on the circular economy*. United Nations Industrial Development Organization, <https://www.unido.org/stories/vision-we-need-broaden-discussion-circular-economy> (2023.10.30.)

hulladék minimalizálása és az erőforrás-hatékonyság előmozdításának alapelveiben, az egyes források némileg eltérő hangsúlyt vagy nézőpontot adnak a körforgásos gazdaság koncepciójának. Az Ellen MacArthur Alapítvány például a tervezési szempontot hangsúlyozza,⁸ míg a Világgazdasági Fórum a szándékot és a tervezést emeli ki.⁹ Az Európai Bizottság nagy jelentőséget tulajdonít az erőforrások hosszú élettartamának és hasznosításának,¹⁰ az UNIDO pedig a hasznosság és érték megőrzését hangsúlyozza.¹¹ Mindegyik megközelítésre igaz, hogy azok a körforgásos gazdaság holisztikus és fenntartható jellegét hangsúlyozzák.

A körforgásos gazdaság koncepciója a tudományos munkákban is eltérő megközelítésekben szerepel. Kirchherr és munkatársai tanulmányukban¹² ahol közel 114 definíciót azonosítanak a témával kapcsolatban, a következő három fő megközelítést különböztetik meg:

- Anyagmenedzsment-alapú megközelítés: Ez a megközelítés a körforgásos gazdaságot az anyagok és energia minél nagyobb arányú újrahasznosításaként illetve újrafelhasználásaként határozza meg.
- Környezetszemponitú megközelítés: Ez a megközelítés a körforgásos gazdaságot egy olyan gazdasági rendszerként írja le, amely csökkenti a környezeti terhelést.
- Rendszerszemléletű megközelítés: Ezen megközelítés szerint a körforgásos gazdaság olyan gazdasági fejlődést tesz lehetővé, ahol a növekedés a környezeti terhelés csökkentésével párosul.

Kirchherr és munkatársainak elméletösszehasonlító munkája is alátámasztja, hogy a körforgásos gazdaság definíciója napjainkban szerteágazó, több elgondolást foglal magába.

⁸ Ellen MacArthur Foundation: *What is the circular economy?*
<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/overview>, (2023.10.30)

⁹ World Economic Forum: *Circular economy: What is the circular economy, and why does it matter that it is shrinking?* (2022.06.14.) (Letöltés: 2023.10.30.)
<https://www.weforum.org/agenda/2022/06/what-is-the-circular-economy/>

¹⁰ European Commission: *Circular economy action plan*.

Az egyes alapkoncepciók és mára kialakult, egymástól elhatárolható megközelítések között nagyobb átfedések is vannak. Így összességében azt a megállapítást tehetjük, hogy a körforgásos gazdaság főbb elméleti iskolái közül a legtöbb megfogalmazás tartalmaz egyedi megközelítést, ugyanakkor az egyes koncepciók nem különíthetők el élesen egymástól.¹³

1.1. Nehézségek és cselekvési tervek a körforgásos gazdaság fejlesztése területén

A körforgásos gazdaság egy olyan ambiciózus cél, amely elengedhetetlen a fenntartható fejlődés eléréséhez. Az is tény ugyanakkor, hogy a körforgásos gazdaság megvalósításához számos kihívást kell még leküzdeni, ezek közül a legnagyobb akadályt jelentők az alábbiak:

- a technológiai fejlődés üteme: a körforgásos gazdaság számos technológiai újítást igényel, amelyek még nem állnak rendelkezésre;
- a profitorientált gazdasági rendszerbe való beilleszkedés nehézségei;
- a fogyasztók szemléletmódjának nehéz megváltoztatása.

Számos nyitott társadalomtudományi dilemmát kell tudni megfelelően megválaszolni ahhoz, hogy a körforgásos gazdasági modellek sikeres adaptációja hozzájáruljon a környezeti terhelés csökkentéséhez és a gazdasági növekedés fenntarthatóvá tételéhez. Ezek közül a legfőbb problémák és intézkedési igények az alábbi területeken merülnek fel.¹⁴

- A hulladékgazdálkodás rendszerének átalakítása: a hulladékgazdálkodás jelenlegi rendszere a hulladék elhelyezésére

https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en (2023.10.30.)

¹¹ MÜLLER: i. m.

¹² Julian KIRCHHERR - Denise REIKE - Marko HEKKERT: Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation and Recycling*, 127 (2017) 221-232. o.
<https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>

¹³ NÉMETH Kornél: *A körforgásos gazdaság alapjai*. Pannon Egyetemi kiadó Veszprém, 2021.

¹⁴ ua.

összpontosít, nem pedig annak újrahasznosítására. A körforgásos gazdaság megvalósításához a hulladékgazdálkodás rendszerét át kell alakítani úgy, hogy az a hulladék újrahasznosítására és újrafelhasználására helyezze a hangsúlyt.

- A terméktervezés innovációja: a körforgásos gazdaság megvalósításához a termékek tervezését és a fogyasztói viselkedést is meg kell változtatni. A termékeket úgy kell tervezni, hogy azok könnyebben újrahasznosíthatók és újrafelhasználhatók legyenek.
- A fogyasztói viselkedés megváltoztatása: a fogyasztókat arra kell ösztönözni, hogy hosszabb ideig használják a termékeket, és hogy a termékeket újrahasznosítsák vagy újrafelhasználják, ha már nem használják őket.

1.2. A Bizottság cselekvési terve a körforgásos gazdaság fejlesztésére

A körforgásos gazdaság megvalósítása érdekében az Európai Bizottság 2020-ban cselekvési tervet fogadott el, amely hét kulcsfontosságú területre összpontosít. A Bizottság cselekvési terve fontos lépés a körforgásos gazdaság megvalósítása felé.¹⁵ A terv által meghatározott intézkedések hozzájárulhatnak a környezeti terhelés csökkentéséhez, a gazdasági növekedés fenntarthatóvá tételéhez, valamint a társadalmi igazságosság előmozdításához¹⁶.

A hét kulcsterület, a kapcsolódó célok és főbb intézkedések az alábbiak [COM (2020) 98 final]:

- **Műanyagok:** A Bizottság célja, hogy 2030-ra az egyszer használatos műanyagok 90%-át újrahasznosítsák vagy újrafelhasználják. Ehhez a Bizottság többek között olyan intézkedéseket hoz, mint a műanyag csomagolások gyártói felelősségének kiszélesítése, a műanyag termékek

tervezésének újragondolása, valamint a műanyag hulladék gyűjtésének és újrahasznosításának ösztönzése.

- **Textíliák:** a Bizottság célja, hogy 2030-ra a textilhulladék 50%-át újrahasznosítsák vagy újrafelhasználják. Ehhez a Bizottság többek között olyan intézkedéseket hoz, mint a textilgyártás fenntarthatóbbá tétele, a textilhulladék gyűjtésének és újrahasznosításának ösztönzése, valamint a fogyasztók tájékoztatása a fenntartható textiltermékekről.
- **E-hulladék:** a Bizottság célja, hogy 2030-ra az e-hulladék 90%-át újrahasznosítsák vagy újrafelhasználják. Ehhez a Bizottság többek között olyan intézkedéseket hoz, mint az e-hulladék gyűjtésének és újrahasznosításának ösztönzése, valamint a fogyasztók tájékoztatása az e-hulladék környezeti hatásairól.
- **Élelmiszer:** Az Európai Bizottság célja, hogy 2030-ra az élelmiszerhulladék keletkezését 50%-al csökkentsék a közösség országaiban. Ennek érdekében a Bizottság az élelmiszerhulladék csökkentésére irányuló intézkedéseket támogat egyrészt az oktatás, képzés fejlesztésén keresztül, másrészt célzott és direkt ösztönzési mechanizmusokon keresztül. Utóbbiak közül gazdasági értelemben legjelentősebbnek látszik a fenntartható élelmiszerrendszerek támogatása.
- **Víz és tápanyagok:** A Bizottság célja, hogy 2030-ra a víz és a tápanyagok hatékonyabb felhasználását biztosítsák. Ehhez a Bizottság többek között olyan intézkedéseket hoz, mint a víztakarékos technológiák alkalmazásának ösztönzése, a tápanyag-visszaforgatás támogatása, valamint az öntözés hatékonyságának javítása.
- **Csomagolás:** A Bizottság célja, hogy 2030-ra a csomagolás 80%-a újrahasznosítható legyen. Ehhez a Bizottság többek között olyan intézkedéseket hoz, mint a

¹⁵ Európai Parlament: Körforgásos gazdaság: mit jelent, miért fontos és mi a haszna? (2023.05.24.) <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/priorities/society/20151201STO05603/korforgasos-gazdasag-mit-jelent-miert-fontos-es-mi-a-haszna> (2023.10.30.)

¹⁶ Európai Parlament: Hogyan valósítaná meg az EU a körkörös gazdaságot 2050-re? (2021.02.03.) <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20210128STO96607/hogyan-valositana-meg-az-eu-a-korkoros-gazdasagot-2050-re> (2023.10.30.)

csomagolási hulladék gyűjtésének és újrahasznosításának ösztönzése, valamint a fenntartható csomagolási megoldások támogatása.

- **Elemek és akkumulátorok:** A Bizottság célja, hogy 2030-ra az elemek és akkumulátorok 90%-át újrahasznosítsák vagy újrafelhasználják. Ehhez a Bizottság többek között olyan intézkedéseket hoz, mint az elemek és akkumulátorok gyűjtésének és újrahasznosításának ösztönzése, valamint a fenntartható elemek és akkumulátorok támogatása.

I.3. A körforgásos gazdaság által ígért potenciális előnyök

A körforgásos gazdaság potenciális előnyei tudományos szempontból egyelőre nem teljesen feltérképezettek, azonban a rendelkezésre álló bizonyítékok azt sugallják, hogy a körforgásos gazdaság jelentősen hozzájárulhat a környezeti, gazdasági és társadalmi fenntarthatósághoz. A körforgásos gazdaságnak számos előnye lehet, többek között:¹⁷

1. Az erőforrások jobb kihasználása, a nyersanyag kereslet csökkenése. A körforgásos gazdaságban az anyagokat és energiát újra és újra felhasználják, ami csökkenti a nyersanyag keresletet. Ez a környezeti terhelés csökkentéséhez vezet, és hozzájárulhat a fenntartható fejlődéshez.
2. Az értéknövelt termékek hosszantartó használata, a hulladékok kiküszöbölése. A körforgásos gazdaságban a termékeket úgy tervezik, hogy azok tartósak és könnyen javíthatóak vagy újrahasznosíthatóak legyenek. Ez csökkenti a hulladék mennyiségét és növeli az anyagok újrafelhasználásának arányát.
3. Új piacok és új termékek létrehozása, értéknövelés. A körforgásos gazdaság új piacok és új termékek létrehozását is ösztönzi. Ez új üzleti lehetőségeket teremthet és hozzájárulhat a gazdasági növekedéshez.

4. Ellátásbiztonság és az üvegházhatású gázok kibocsátásának és jelenlétének csökkentése. A körforgásos gazdaság hozzájárulhat az ellátás biztonságának megteremtéséhez és az üvegházhatású gázok növekedésének csökkentéséhez.

5. Új munkahelyek létrehozása. A körforgásos gazdaság új munkahelyeket teremthet a zöld rendszerek műszaki tervezése és karbantartása területein, az újrahasznosítási rendszerek működtetése kapcsán és a biotermékeken alapú gazdaság értékláncainak számos elemében.

6. Innovációk és vállalkozói szellem. A körforgásos gazdaság ösztönzi az innovációt a műszaki és gazdasági tervezésben, az újrafeldolgozásban és újrahasznosításban, a „bio” megoldásokon alapú gazdaság fejlesztésében és a vállalkozói szellem előmozdításának területein, sok esetben vidéki, kistéleplési struktúrákban.

Összességében a körforgásos gazdaságnak számos előnye van, amelyek hozzájárulhatnak a környezeti terhelés csökkentéséhez, a gazdasági növekedés fenntarthatóvá tételéhez, valamint új munkahelyek teremtéséhez és az innovációk ösztönzéséhez.

II. Az Európai Unió szabályozás alapjai

A 2003/87. sz. EU irányelv alapozta meg a kibocsátási egység kereskedelmi rendszert. A szabályozás alapján az üvegház hatású gáz kibocsátásával járó, meghatározott létesítmények csak külön kibocsátási engedély birtokában üzemeltethetők. Ehhez külön engedélyeztetési eljárások kialakítása szükséges. Ez alapján nyomon követhető a folyamat. A rendszer központi eleme az üvegházhatású gáz kibocsátási egység. Az irányelv alapján ennek az egysége egy tonna széndioxid, illetve azzal egyenértékű más üvegházgáz kibocsátására való jogosultság. A nyomon követhetőség oka egy piaci szűkösség elérése.¹⁸

¹⁷ NYIST Csaba: A körforgásos gazdaság hatásai az EU 2050 Stratégia tükrében. *ISOFORUM* XXVII. NMK, 2020,

<https://www.isoforum.hu/media/programnaptar/files/4NyistCseav3.pdf> (2023.10.30.)

¹⁸ FODOR: *Környezetjog*... 249. o.

Az Európai Unió esetében ez a rendelkezés csak az első lépés volt. Ezt követően komplett klímavédelmi csomagot fogadott el, melyben a széndioxid 20 %-os generálás csökkentését írta elő a megújuló energiaforrások részesedésének átlagosan 20%-os emelése mellett. Ezek az elvárt változások nem abban a formában haladtak az elmúlt időszakban, mint ahogy azt az EU szeretne volna. Ennek ellenére, vagy éppen ezért a célkitűzéseit nem csökkentette, hanem még elszántabb vállalásokat tett. Az EU az UNFCCC Titkárságához 2020. december 17-én benyújtott aktualizált, nemzetileg meghatározott hozzájárulásban kötelezettséget vállalt arra, hogy az 1990-es szinthez képest legalább 55 %-kal csökkenti 2030-ig az Unió gazdasága egészének nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátását. Az (EU) 2021/1119 európai parlamenti és tanácsi rendelet elfogadásával az Unió másodlagos jogforrási szinten határozta meg a gazdaság egészére kiterjedő, legkésőbb 2050-ig elérendő klímasemlegességre vonatkozó célkitűzést és a negatív kibocsátás azt követő elérésére irányuló törekvést. Az említett rendelet megállapít egy kötelező, az Unión belüli nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátásra (az elnyelések levonása utáni kibocsátásra) vonatkozó célértéket is. Ehhez a csökkentéshez valamennyi ágazatnak hozzá kell járulnia. Ez azt jelenti, hogy egyes ágazatoknak eltérő mértékben kell majd változtatni az energiaigényén (áldozatot hoznia?), és a bevett gyakorlatain változtatni.

A 2003/87 EK irányelvben meghatározott alapelvek mentén a kibocsátási források köthetnek a légi közlekedéshez, vagy lehetnek éppen helyhez kötött kibocsátók. Az azonban kibocsátótól független, hogy a külön engedély szükséges az üzembe helyezéséhez és a folyamatos üzemeltetéshez. Az irányelv 9a cikke szerint a közösségi rendszerbe csak 2013-tól bekapcsolódó, az irányelv I. mellékletben felsorolt tevékenységeket folytató létesítmények tekintetében a tagállamok biztosítják, hogy e létesítmények üzemeltetői a megfelelő illetékes hatóságnak kellően megalapozott és független hitelesítő által hitelesített kibocsátásadatokat nyújtsanak be. Erre annak érdekében van szükség, hogy az

említett adatokat a kiadandó közösségi kibocsátási egységek mennyiségének kiigazítása során figyelembe lehessen venni.

Mivel azonban közösségi szintű kibocsátási egységekről beszélünk, ezért a tagállamok megteszik az annak biztosításához szükséges intézkedéseket, hogy a 2010/75/EU irányelv I. mellékletében megjelölt tevékenységeket folytató létesítmények üvegházhatású gázok kibocsátására vonatkozó engedélyeinek kiállítására vonatkozó feltételek és eljárás összhangba kerüljenek. Erre azért is szükség van, mivel a nemzeti piacokon kívül az EU tagállamok mind ugyanazon a közösségi piacon is megjelennek. Ilyen szempontból az EU a közösségi kibocsátási egységek tekintetében egy közös piacnak tekinthető, különösen a fentiekben vázolt vállalások tükrében.

II.1. A kibocsátási egységek árverés útján való kiosztása

Azon kibocsátási egységek, melyek nem kerülnek ingyenes kiosztásra, azokat az államok árverés útján értékesítik. Azonban ez nem jelenti azt, hogy szabadon rendelkeznek az összes ki nem osztott kvótával. Azok a kvóták is értékesíthetőek árverés útján, melyeket nem helyeznek el a piaci stabilizációs tartalékban. Ez azt is jelenti, hogy 2021-től kezdődően a csökkentési szabályok figyelembevételével együtt is az árverezhető mennyiségek részaránya 57%. Ez azonban nem azt jelenti, hogy mind az 57%. Az irányelv 10. cikkének rendelkezése szerint az államok 2021-2030 közötti időszakban a kibocsátási egységek teljes mennyiségének 2 %-át árverésre kell bocsátani egy olyan alap létrehozása érdekében, amelynek célja az energiahatékonyság javítása és bizonyos tagállamok energetikai rendszereinek modernizációja. Ez lényegében egy szolidaritási elven alapuló és felhasznált kibocsátási egységeket jelent. Ezt az EU jog Modernizációs Alapnak hívja. Ennek az alapnak kedvezményezettje lehet minden olyan állam, aki, a kibocsátási egységek e mennyisége tekintetében a kedvezményezett tagállamok azok a tagállamok, amelyek piaci áron számított egy főre jutó

GDP-je 2013-ban nem érte el az uniós átlag 60 %-át. Ezen túlmenően 2024 és 2030 között a kibocsátási egységek teljes mennyiségének 2,5 %-át árverésre kell bocsátani a Modernizációs Alap számára. A kibocsátási egységek e mennyisége tekintetében a kedvezményezett tagállamok köre is változik. Azok a tagállamok tartoznak ide, amelyek piaci áron számított egy főre jutó GDP-je nem érte el 2016 és 2018 között az uniós átlag 75 %-át.

A fennmaradó kvótákat az EU ETS rendszerben a tagállamok árverés útján értékesíthetik azzal, hogy az árverés útján értékesítendő teljes kibocsátási egység-mennyiség 90 %-át olyan arányban kell szétosztani a tagállamok között, hogy az megegyezzen az adott tagállam az EU ETS-beli hitelesített kibocsátásai részarányával. Ez a részarány vagy a 2005. évre vagy a 2005–2007 időszak átlagára vonatkozóan kerül megállapításra azzal, hogy azt kell alkalmazni, amelyik magasabb. A maradék 10% pedig bizonyos államok között kerül szétosztásra.

Az árverésből származó bevételek egy részét az államnak meghatározott célokra szükséges fordítania. Ezek egy része az energia mixnek a megújuló energiák felé terelése, az erdőirtások elkerülése, a tüzelőanyagok védelme, a szilárd fosszilis energiahordozók tüzeléséből származó energiamennyiség csökkentése, az ágazat dekarbonizációjához kapcsolódó közlekedési formák támogatása. Összegezve tehát olyan célok és eszközök finanszírozásáról beszélünk, melyek a kibocsátás csökkentéséhez járulnak hozzá

II.2. A kibocsátási egységek ingyenes kiosztása

A kibocsátási egységek uniós piacán uniós szintű előzetes referenciaértékeket határozni meg annak biztosítására, hogy a kiosztás módja ösztönözze az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését. Ez azért szükséges, hogy az energiafelhasználás tekintetében hatékony műszaki megoldásokat találjanak. Ez természetesen megszabja azt a keretrendszert, amelyben a kibocsátási egységek meghatározhatók. Ezen keretek és korlátok közé tartozik a villamosenergia-termelés

kapcsán keletkező kibocsátási egység. Fontos kiemelni, hogy a hulladékgazdálkodásból előállított villamos energia kivételével a többi hulladékból származó energia nem osztható ki ingyen.

Ha a 2012/27/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (17) 8. cikke szerinti energetikai audit elvégzésére vagy tanúsított energiagazdálkodási rendszer végrehajtására vonatkozó kötelezettség áll fenn, és ha az auditjelentésben vagy a tanúsított energiagazdálkodási rendszerben foglalt ajánlásokat nem hajtják végre, az ingyenes kiosztás mennyiségét 20 %-kal csökkenteni kell. Ez alól az az eset jelent kivételt, ha az érintett beruházások megtérülési ideje meghaladja a három évet, vagy ha e beruházások költségei aránytalanok. Az ingyenes kiosztás mennyisége nem csökkenthető, ha az üzemeltető bizonyítja, hogy olyan egyéb intézkedéseket hajtott végre, amelyek az üvegházhatásúgáz-kibocsátásnak az érintett létesítmény auditjelentése vagy tanúsított energiagazdálkodási rendszere által ajánlottakkal egyenértékű csökkentését eredményezik.

Az EU a fenti szabályok alkalmazásával egy harmonizált piacot szeretne kiegészíteni harmonizált szabályoknak rendelkezniük kell különösen a határidőkről, a végrehajtott energiahatékonysági intézkedések elismerésének feltételeiről, valamint az üvegházhatású gázok kibocsátását csökkentő alternatív intézkedésekről, az nemzeti végrehajtási intézkedésekre vonatkozó eljárás alkalmazásával. Az egyes ágazatokra vonatkozó kérdések és szabályok a jelen tanulmány kereteit szétfejtik, ezért itt csak utalunk rá, hogy egyes ágazatokban a kibocsátási egységek meghatározása eltér az általánostól. Ezek részletesebb elemzése a további kutatások és publikációk tárgya lesz majd.

II.3. Hazai szabályok – adóztatás

A tanulmányunk egyik rész célja, hogy a kibocsátási egységeket abból a kontextusból vizsgáljuk, hogy az egyes iparági szereplők milyen modellek mentén használják, hasznosítják. Ehhez szükséges az általános jogi

alapot megismerése, mely a korábbi rész feladata volt. Ebből adódóan ebbe a keretrendszerbe próbáljuk meg elhelyezni a legfrissebb a 320/2003 (VII.17.) Kormány rendeletet. A rendelet nem titkolt célja az ország legnagyobb szén-dioxid kibocsátóinak jelentős mértékű megadóztatása.¹⁹ Az ETS hatókörébe tartozó, jelentős szén-dioxid kibocsátó tevékenységet végző létesítmények éves szinten meghatározott mennyiségű kibocsátás-egységgel rendelkeznek, mely adott mennyiségű CO₂ kibocsátásra jogosítja fel őket „ingyenesen”. Az ingyenesen elérhető karbonkvóta évente degresszíven csökken, ezzel ösztönözve a nagyvállalatokat a kibocsátásuk visszafogásán keresztüli zöldebb működés megvalósítására.²⁰ A zöld átállás folyamata egy kiemelten fontos terület, melynek célja, hogy a vállalatok egyre kisebb ökológiai lábnyomot hagyjanak maguk után. De természetesen ez nem megy egyik napról a másikra.²¹ Ez még akkor is igaz, ha korábban is voltak már elképzelések akár az adózás területén is. De az elsősorban a fogyasztókat ösztönző adó lett volna, mely szerint a fogyasztási adók mértékét differenciálni kellene. Ez annyit jelentene, hogy az alacsonyabb adókulcsokkal ösztönöznék az alacsonyabb környezetterhelésű termékek használatát.²²

Ezért a vállalkozások számára szükséges az ingyenesen rendelkezésre álló kvótán felüli extra kibocsátás esetén újabb megvásárolt kvótákkal kompenzálni az extra környezetszennyezést. Ez pedig olyan eszközt igényel, melyek másképpen ösztönzik a vállalatokat a zöld átmenetre. Lehet ez éppen az adóztatás is, de más talán hatékonyabb eszköz is. Jelen tanulmányban az adóztatási

szabályokat emeljük ki, mint a hazai jogalkotás legfrissebb ezzel kapcsolatos jogalkotási termékét. A rendelkezések a jelentős tényleges kibocsátási-egység kiosztásban részesülő létesítmény üzemeltetőjére vonatkozó meghatározott tranzakciós költségek lesznek majd. Azt, hogy hogyan kell minősülnie ilyen kibocsátónak azt a fentiekben már említett irányelv határozza meg. Az aktuálisan vizsgált rendelet azonban éppen egy másik irányt kíván követendőnek, mely inkább tűnik szankcionáló szabálynak, mintsem motiváló. Itt azonban kiemelnénk Nagy Zoltán azon gondolatait, mely szerint az államháztartási gazdálkodás mind a közbevételek területén (környezetvédelmi adók, egyéb díjak, bírságok stb.), mind a közkiadások területén (szakigazgatás, támogatások) befolyásolja a környezetvédelmi gazdálkodást.²³ A kérdés csak az, hogy az aktuális szabályozás hogyan értelmezi a megadózkodók körét. A rendelet szerint a személyi hatály a jelentős szén-dioxid kibocsátó tevékenységet végző létesítményekre vonatkozik. Ha röviden szeretnénk megfogalmazni a PwC összefoglalója alapján, akkor az adófizetési kötelezettség azokat a létesítményeket terheli, amelyek fenti időszakokra vetített átlagos éves kibocsátása több mint 10 000 tonna és az átlagos éves kibocsátás legalább felét elérő ingyenes kvótamennyiség kiosztásban részesültek.²⁴ Clamba Viktória összefoglalójával egyezően úgy látjuk, hogy ezek a rendelkezések az olyan piaci szereplőket érintik, akik a műtrágya, cement, olajfinomító, acélgyártó, üveggyártó, vegyipari, fémipari stb. ágazatok egyes szereplői. Az új beavatkozással érintett vállalatok száma a negyvenet is meghaladhatja.²⁵ Azt is szükséges azonban kiemelni,

¹⁹ CLAMBA Viktória: *Itt a szén-dioxid kvóta adó.* <https://www.rsm.hu/blog/adotanacsadas/2023/07/itt-a-szen-dioxid-kvota-ado> (2023. 10. 20.)

²⁰ uo.

²¹ Michal BARAŃSKI - Katarzyna JAWORSKA - Anna PIŚCZEK: „Bumpy way” to green transformation in Poland. Government passivity and search for solutions in labour. In: *Digital and Green Transition: New perspectives on work organization.* (ed: Doga.Basar SARIPEK - Valentina FRANCA) Bursa 2023, 329-356. o.

²² CSÁK Csilla – NAGY Zoltán: A környezeti és pénzügyi fenntarthatóság: avagy a környezetjog és a pénzügyi jog egyes kapcsolódási pontjai. *Miskolci Jogi Szemle* 2020/3. 38-50. o.

²³ NAGY Zoltán: *A környezetvédelem pénzügyi jogi kérdései.* In: *Környezetjog II.* (NAGY Zoltán – OLAJOS István -RAISZ Anikó -SZILÁGYI János Ede), Novotni Alapítvány, Miskolc, 2010, 73. o.

²⁴ Jelentős összegű új adó- és díjterher fogja sújtani egyes tényleges kibocsátási-egység-kiosztásban részesülő létesítmények üzemeltetőit.

²⁵ CLAMBA: *i.m.*

hogyan az új rendelet teljesen szembe megy az EU szabályozási logikájával. Az érintetteknek nem áll rendelkezésére ingyenes kibocsátásra feljogosító szén-dioxid kvóta mennyiség, hanem a teljes kibocsátásuk után adófizetési kötelezettségük keletkezik. Viszont szükséges kiemelni, hogy ebbe a körbe nem tartoznak bele az ingyenes karbonkvóta rendszerben nem szereplő elektromosáram termelő vállalatok. Szintén felmentést kapnak azok a termelők, melyek a tárgyévet megelőző évben csőd-vagy végelszámolási eljárás alatt álltak, még akkor is, ha a fenti kritériumoknak egyébként megfelelnek. Akik azonban a rendelet hatálya alá tartoznak, azoknál a vállalatoknál a továbbiakban nem áll rendelkezésére ingyenes kibocsátásra feljogosító szén-dioxid kvóta mennyiség, hanem a teljes kibocsátásuk után adófizetési kötelezettségük keletkezik. Illetve, ha volt is ingyenes kvóta, akkor ezen felül a Kormányrendelet előírja, hogy az ingyenesen rendelkezésre álló kvóták átruházása esetén tranzakciós illetéket is meg kell fizetni a klímavédelemért felelős hatóságnak. Ennek mértéke az átadott ingyenes kvóta EEX-EUA tőzsdei árfolyama szerinti, Magyar Nemzeti Bank által meghatározott napi középárfolyamon átszámított értékének 10%-a. A rendelet adóalapot csökkentő esetköröket is megfogalmazott. Ennek kapcsán az adóalap 50%-os csökkentése valósítható meg, ha az adóalany CO₂ kibocsátással járó termelésének szintje legalább a főtevékenységhez tartozó kapacitás 90%-át teszi ki. Abban az esetben is jár a kedvezmény, ha a főtevékenységhez tartozó kapacitása nem csökkent le a tárgyévet megelőző év kapacitásához képest. Tehát sem a kapacitás, sem a termelés nem csökkent jelentősen az ingyenes karbonkvóta megszerzésével. Végül pedig akkor is érvényesíthető, ha az egységnyi előállított termékre eső CO₂ kibocsátása az ETS tárgyévben hatályos lineáris csökkenési tényezővel megegyező mértékben csökkent.²⁶

²⁶ CLAMBA: *i.m.*

²⁷ JAKAB Nóra: Méltányos átállás elméletben és gyakorlatban. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica* 2022/2, 237-249. o.

Kérdés, hogy ezek a szabályok hogyan kapcsolódnak az európai zöld megállapodás keretrendszeréhez és célkitűzéseéhez. Új növekedési stratégiaként az EU-t olyan igazságos és virágzó társadalommá kívánja alakítani, amely modern, erőforrás-hatékony és versenyképes gazdasággal rendelkezik, ahol 2050-re megszűnik a nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátás, és ahol a gazdaság növekedése nem erőforrásfüggő.²⁷ Ez az átállás méltányos kell, hogy legyen, maga pedig a méltányos átállási mechanizmus azokat a régiókat fogja támogatni, amelyek nagymértékben függenek a fokozottan szén-dioxid-intenzív iparágaktól. A mechanizmus az átmenetnek leginkább kiszolgáltatott polgároknak nyújt támogatást, hozzáférést biztosítva számukra átképzési programokhoz és az új gazdasági ágazatokban létrejövő munkalehetőségekhez. [COM (2019)640 final]

A kérdés, hogy a hazai szabályozás vajon tényleg ezt a célt szolgálja-e? A kérdés azért is aktuális, mivel az EU által meghatározott szabályozási keretrendszerrel szemben megfogalmazott szabályokat alkotott, mely egyes piaci szereplők szerint éppen azokat a beruházásokat fogja veszélyeztetni, melyek a kibocsátáscsökkentéssel függenek össze.²⁸

Következtetések és szabályozási javaslatok

A körforgásos gazdaság a természeti erőforrások és az anyagok fenntartható felhasználását célozza. A hagyományos, lineáris gazdasággal szemben, amelyben a termékek gyártása, felhasználása és hulladékká válása egy egyenes vonalon halad, a körforgásos gazdaság célja az anyagok és energia minél nagyobb arányú újrahasznosítása és újrafelhasználása. A körforgásos gazdaság olyan gazdasági rendszer, amely a termékek, anyagok és erőforrások értékének megőrzésére összpontosít a hulladék és a szennyezés

²⁸ CeMBeton nyilatkozata a 320/2023. (VII.17.) Kormányrendelet kapcsán. <https://magyarepites technika.hu/index.php/hirek/cem-beton-nyilatkozata-a-320-2023-vii-17-kormanyrendelet-kapcsan/> (2023. 10. 21.)

minimalizálása révén. A hangsúlyt arra helyezi, hogy a termékeket 1. a lehető leghosszabb ideig használják; 2. élettartamuk alatt a lehető legnagyobb értéket nyerjék ki belőlük; és 3. élettartamuk végén visszanyerjék és regenerálják, helyreállítsák őket. Az alapvető cél tehát, hogy az erőforrásokat a lehető legnagyobb hasznossággal és értékkel tartsuk fenn az életciklusuk során, minimalizált környezetterhelés és pazarlás mellett.

A körforgásos gazdaság előmozdítása, illetve az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése kulcsfontosságú a klímaválság kezelése és a fenntartható fejlődés elérése érdekében. Az Európai Unió számos intézkedést hozott az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése céljából, többek között a szén-dioxid-kredit rendszerét (kreditek árverését és a kibocsátási egységek ingyenes kiosztását). Az eddigi tapasztalatok alapján azonban ezek az intézkedések nem elegendők a kívánt eredmények eléréséhez.

A körforgásos gazdaság előmozdítása érdekében az Európai Uniónak további intézkedéseket kell tennie, többek között:

- A termékek és anyagok tervezésének megváltoztatása irányába, hogy azok tartósabbak és könnyebben újrahasznosíthatóvá váljanak.
- A hulladékgazdálkodási rendszerek átalakítása érdekében, hogy azok a hulladék újrahasznosítására és újrafelhasználására helyezik a hangsúlyt.
- A fogyasztói szemléletmód megváltoztatása céljából, hogy a fogyasztók hosszabb ideig használják a termékeket, és hogy újrahasznosítsák vagy újrafelhasználják a hulladékot.

Az Európai Unió szabályozási rendszerének és adórendszerének átalakítása is hozzájárulhat a körforgásos gazdaság előmozdításához. A szabályozási rendszernek ösztönöznie kell a vállalkozásokat a körforgásos megoldások alkalmazására, például a termékek és anyagok újrahasznosítására és újrafelhasználására. Az adórendszernek pedig ösztönöznie kell a fogyasztókat a körforgásos gyakorlatok

alkalmazására, például a termékek hosszabb ideig történő használatára és a hulladék újrahasznosítására vagy újrafelhasználására.²⁹

A körforgásos gazdaság előmozdítása egy komplex feladat, amelyhez az Európai Unió és a tagállamok, a vállalkozások és a fogyasztók együttműködésére van szükség. A magyar szabályozások színvonala az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése és a körforgásos gazdaság előmozdítása terén általánosságban véve jónak mondható. A kormány számos intézkedést hozott az elmúlt években, amelyek hozzájárultak a kibocsátás csökkentéséhez, például a kibocsátási egységek árverése, a megújuló energiaforrások támogatása és az energiahatékonyság javítása. Azonban a magyar szabályozásoknak további fejlesztésekre van szükségük a körforgásos gazdaság előmozdítása érdekében.

A magyar szabályozások fejlesztése érdekében fontos lenne az Európai Unió irányelveinek és ajánlásainak megfelelően harmonizálni a hazai jogszabályokat. Emellett a kormánynak együtt kellene működnie a vállalkozásokkal és a fogyasztókkal a körforgásos gyakorlatok elterjedésének előmozdítása érdekében.

Javaslatunk a szabályozó hatóságok irányába:

- A termékek és anyagok tervezésének megváltoztatása érdekében a kormánynak ösztönöznie kellene a vállalkozásokat a körforgásos szempontok figyelembevételére a termékfejlesztés során. Ezt meg lehet tenni például a termékek élettartamának növelésére vonatkozó előírások bevezetésével, vagy a termékek újrahasznosíthatóságának javítását elősegítő technológiák támogatásával.
- A hulladékgazdálkodási rendszerek átalakítása érdekében a kormánynak át kellene alakítani a hulladékgyűjtési és -kezelési rendszereket, hogy azok a hulladék újrahasznosítására és újrafelhasználására helyezik a hangsúlyt. Ezt meg lehet tenni például a hulladékgyűjtés hatékonyságának javításával, vagy a hulladékválogatás

²⁹ V.ö. Csák Csilla: A vállalatok környezeti felelőssége a compliance irányába tett lépések tükrében. *Miskolci Jogi Szemle* 2022/5. 76-83. o.

ösztönzésével. Az utóbbi években a hulladékgyűjtés és –feldolgozás piacának központosításával láttunk jelentős lépéseket ebbe az irányba. Kérdés marad, hogy az átalakítások a várt pozitív hatást eléri-e majd, vagy az üzleti szempontok szabadjára engedése végső soron a körforgásos szemlélet kiteljesedésének akadályává válik. Ennek egy kiváló első eleme a visszaváltási bevezetése 2024. január 1-jétől. Ez mindenképpen egy pozitív változás a korábbiakhoz képest.

- A fogyasztói szemléletmód megváltoztatása érdekében a kormánynak kommunikációs kampányokat kellene indítani a körforgásos gazdaság előnyeiről.
- A kormánynak támogatásokon keresztül és jogszabályi eszközökkel is ösztönöznie szükséges a fogyasztókat a körforgásos gyakorlatok alkalmazására, például a termékek hosszabb ideig történő használatára és a hulladék újrahasznosítására vagy újrafelhasználására.
- Az Uniós klímapolitika teljeskörű átvétele, de nem kritika nélküli alkalmazása. Az EU klímapolitikai céljait ugyanis szükséges országonkénti bontásban is vizsgálni, tekintettel az adott állam teherbíróképességére. A fő irányelvek és célkitűzéseket azonban érdemes lenne axiomaticusnak venni és annak elérésében hatékonyan együttműködni. Éppen ezért a különutas megoldások nem segítik a közös cél elérését. A klímaválság ugyanis nem fog országonként válogatni. Az mindenkit érinteni fog, éppen ezért szükséges a közös európai gondolkodás és cselekvés.

Véleményünk szerint a fentiekben megfogalmazott javaslataink egy részével összefüggésben közeljövőben várható változás. Ezek egy része már akár 2024 év elejétől bekövetkezik, mint a visszaváltási rendszer újraépítése. A többi esetében azonban a változás szükségessége nem kérdőjelezhető meg, még annak a sürgőssége sem. Az azonban, hogy a jogalkotó mikor szánja el magát az egyes döntések meghozatalára az kérdőjeles. A környezettel kapcsolatos szabályozások vonatkozásában egyfajta kettősség érzékelhető. Az egyik oldalon van egy érzékelhető

környezeti tudatosság. A csomagolások újrafelhasználása redukálni fogja a kibocsátást, mivel ezeket már nem kell újra legyártani. Ezzel biztosan kevesebb üvegházhatású gáz keletkezik. A másik oldalon azonban olyan könnyítések történnek, amelyek pedig olyan vállalkozások helyzetét könnyítik, akik nagy kibocsátónak számítanak.

BIRÓSÁGI DIGITALIZÁCIÓ

I. Bírósági digitalizáció

Az információs technológia robbanás-szerű fejlődése az élet minden területén újításokra kényszeríti a szereplőket, nincs ez másképp az igazságszolgáltatási szektorban sem. Az, hogy ez miként hat az igazságszolgáltatásra, hogyan fogja a szereplők munkáját átalakítani, jelenleg nagy kérdés, nemzetközi szinten is több reform elképzelés látott napvilágot. Jelen tanulmány nem vállalkozhat arra, hogy ezeket az elképzeléseket csokorba gyűjtse, alapvető célkitűzése annak feltérképezése, hogy a digitalizáció mennyiben hatotta át a bíróságok büntető ügyviteli működését, és néhány gondolatébresztő tényezőt villant fel a mesterséges intelligencia becsatornázási lehetőségeiről.¹

Digitalizáció alatt olyan folyamatot értünk, amikor egy fizikai mennyiséget valamilyen módon számítógéppel feldolgozhatóvá teszünk.

A digitalizáció az Európai Unióban is kiemelten fontos politika, hiszen EU alapvető célja a digitális gazdaság és társadalom kiépítése. Az Európai Bizottság a 2019-2024 közötti időszakra hat prioritást tűzött ki maga elé, melyek között szerepel „A digitális korra” felkészült Európa megvalósítása is.²

Tény, hogy a mindennapok során számtalan eszközt és programot használunk már most is. Szinte elképzelhetetlen, hogy ne legyen nálunk egy „okos” eszköz, mobiltelefon, tablet, laptop, amelyek manapság már egyesítik a fényképező, videó kamera, gps, számítógépek, televíziók, média lejátszók technikai tudását és egy eszközbe foglalják azokat. A technikai fejlődés teljesen hiába való lett volna, ha ezeket a gépeket nem

tudtuk volna egy rendszerbe tenni és működtetni, ezért is hozott a fentiek mellett nagy előrelépést az internet és azon belül is a wifi és mobil internetek elterjedése, amelyeknek köszönhetően a már fentebb írt eszközökkel mobilissá és folyamatosan elérhetővé váltunk.

Zódi Zsolt szavaival élve, 2010 után a jog és a technológia viszonya érezhetően kezdett megváltozni, ami részben egy sor kisebb mennyiségi változásnak, részben pedig néhány technológiai újításnak volt köszönhető. Elterjedt egy új kifejezés a jogi informatikára, a *Lawtech*, és az új technológiai jelenségek szabályozása, hatásuk a jogi szakmára hirtelen az érdeklődés középpontjába került. A „jogi informatika” fontos diszciplína lett. Jelenleg pedig a szemünk láttára formálódik néhány olyan jelenség, amely a bíróságok működését már ma is nagyban befolyásolja, és úgy vélem, hogy a közeljövőben ez a hatás még nagyobb lesz.³

Az új okos eszközök használatát nem kell tanítani, mivel azt a mindennapi életben lassan minden korosztály egyre szélesebb körben megfelelő szinten tudja használni és kezelni, csak újabb területeket kellett megnyitni, hogy például ne csak arra használja a nagymama a telefonját, hogy a közösségi oldalon megosztja az unokái képeit, hanem ha szükséges küldje el a biztosítójának a kárbejelentőjét és csatolja azokat a képeket, amelyek a káreseménye során keletkeztek.

A fejlődés által biztosított előnyök szükségszerűen magukkal hozták azt az igényt, hogy a bírósági eljárásokban is hasznosítsák azokat, de ahhoz, hogy a bíróság megfelelő módon tudjon működni, a digitális térben nagyon sok feltételre volt szükség. Szükséges volt a jogszabályi háttér megteremtése, a technikai eszközök fejlesztése, valamint ezen fejlesztések kiterjesztésére a bíróságon kívülre is, hiszen pl. a büntető ügyek kapcsán a rendőrség végzi a nyomozást, a közvádra

* Prof Dr Nagy Anita, PhD., Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi Tudományok Intézete

¹ Lásd polgári ügyvitel: NAGY Adrienn: *Digitalizáció és mesterséges intelligencia a magyar igazságszolgáltatásban.* <https://www.mjsz.uni->

miskolc.hu/files/13829/13_nagyadrienn_t%C3%B6rdelt.pdf (2022.09.11.)

² https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_hu (2022.09.11.)

³ ZÓDI Zsolt: A bíróságok és technológia. *Bírósági Szemle* 2020/1, 4. o.

üldözendő cselekményeknél az ügyészség képviseli a vádat, ezért ezen szervezeteket is be kellett vonni a digitalizáció folyamatába.

A bírósági eljárások nagy részét a bürokráciából eredő hosszú időt igénybe vevő, elhúzódó eljárások, a magas költségek, és a bíróságok leterheltsége jellemzi, amelyek a nagyszámú adminisztratív terheknek köszönhető. Ezen terhek csökkentését célul tűzte ki a Digitális Bíróság Projekt,⁴ amelynek már részbeni megvalósításából is látható, hogy a hatékonyabb munkavégzés megvalósítható az újítások bevezetésével.

A projekt kiemelt stratégiai célja az volt, hogy a bíróság hozzáférhetősége egyszerűsödjön, hogy az ügyfelek azon információkhoz, amelyek a bíróság eljárása során számukra lényegesek, a nap 24 órájában, ingyenesen, személyes megjelenés nélkül, gyorsan és online hozzáférjenek. Ezen célok megvalósítása érdekében az Országos Bírósági Hivatal informatikai fejlesztéseket hajtott végre, hogy meg tudják teremteni a bírósággal történő elektronikus kapcsolattartás akadálymentes működéséhez szükséges technikai feltételeket és azt, hogy az elektronikus fejlesztések ügyfélbarát módon menjenek végbe.

II. A bírósági digitalizáció útjai

Mivel jelen tanulmányomnak nem az a célja, hogy részletesen ismertesse a bírósági büntető ügyvitel⁵ minden szegmensét, így elsődlegesen a bíróságon az elmúlt években bekövetkezett digitális modellváltásra helyezem a górcsót.

Az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény (a továbbiakban: E-ügyintézési törvény), valamint az elektronikus ügyintézés részletszabályairól szóló

451/2016. (XII.19) Kormányrendelet alapján figyelemmel a bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2020 (VIII.1) IM. rendelet (Büsz.), valamint a bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás és a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) és a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és szabálysértési eljárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv.) figyelemmel rendelkezéseire.

A szabályozás technikája szempontjából fontos kiemelni, hogy e téren az E-ügyintézési törvény és a 451/2016. (XII. 19.) Kormányrendelet az általános, a Be. és Bv. törvény pedig a speciális jogszabály.

Ezen elméleti bevezetést követően, pedig térjünk rá a bíróságok digitalizációjára, amely három fontos területet érintett:

1. a bírósági határozatok közzétételének és anonimizálásának fejlesztését,
2. E -akta létrehozását,
3. az elektronikusan elérhető közhiteles nyilvántartások bírósági informatikai rendszerrel való online összekapcsolását.

II.1. A bírósági határozatok közzétételének és anonimizálásának fejlesztése

A bírósági határozatok közzétételének és anonimizálásának fejlesztése, amely a Bírósági Határozatok Gyűjteménye keresőmotorjának, valamint a bírósági határozatok anonimizálását biztosító program továbbfejlesztését foglalja magában.

Megújult a bírósági határozatok közzétételének rendszere: a döntések egységes, könnyen kereshető határozattárban érhetőek el, amelynek célja, hogy a jogkereső állampolgárok, valamint a bírósági szervezet munkatársai egységes, jól kereshető anyagokból tudjanak tájékozódni a bírósági határozatok tartalmáról, amelyek anonimizálására a

⁴Digitális Bíróság Projekt KÖFOP-1.0.0.-VEKOP-15-2017-00052- A bírósági igazgatás további elektronizálása

⁵Lásd részletesebben: A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII.1) IM. rendelet (Büsz), valamint Az egyes büntetőeljárás cselekményekre és a büntetőeljárásban résztvevő személyekre vonatkozó

szabályokról szóló 12/2018. (VI.12) IM. rendelet, valamint KEYHA Judit: *Bírósági ügyintézők kézikönyve*, Budapest, Complex 2010. valamint WOPERA Zsuzsa-NAGY Adrienn-NAGY Anita: *Az igazságszolgáltatás szervezete és ügyviteli szabályai*, Miskolc, Novotni, 2010.

hatályos jogszabályoknak megfelelően került sor. A bírósági határozatokhoz való hozzáférés, ezáltal hatékonyabbá válik, így az optimalizált határozatkereső alkalmazással gyorsabb és könnyebb lett a keresés az ügyfelek számára.

Az Országos Bírósági Hivatal a Bírósági Határozatok Gyűjteményét valamennyi állampolgár és szervezet számára ingyenesen teszi elérhetővé a bíróságok központi honlapján, a www.birosag.hu oldalon.

A bírósági határozatok anonimizálását és közzétételét, valamint belső nyilvánosságának biztosítását a bírósági határozatok anonimizálásával és közzétételével kapcsolatban a bíróságokra háruló feladatok végrehajtásáról szóló 26/2019. (XI.25) OBH utasításban meghatározott módon kellett elvégezni, amelynek nagyon részletes szabályaira a jelen tanulmány keretei között nincs mód kitérni, azonban összegzésként a lényeg abban állt, hogy a bírósági határozat anonimizálása minden bírósági szinten az adott határozatot hozó bíróság (adatfelelős) feladata, s az anonimizálásra és a közzétételre az ún. ITR-ben működő anonimizálási program szolgál, amelyről még későbbiekben lesz szó.

Az ITR-ben működő bírósági határozatszerkesztő alkalmazása nélküli határozatszerkesztés esetén az anonimizáláshoz gondoskodni kell az aláírt határozatnak a bírósági határozatszerkesztőbe történő bemásolásáról.

A határozatot hozó bíróság elnöke gondoskodik tehát arról, hogy:

- a határozat közzététele a Bszi⁶-ben rögzített határidőn belül megtörténjen a Bírósági Határozatok Gyűjteményében;
- az anonimizált határozat megjelölése tartalmazza a bíróság és a jogterület megnevezését, a határozat meghozatalának évét, a határozat sorszámát, valamint azon jogszabályhelyek megjelölését, amelyek alapján a bíróság a határozatot hozta;
- a határozatból a személyek azonosítását lehetővé tevő adatok kerüljenek törlésre.

⁶ 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról

⁷ ANTAL Gábor: *Az igazságszolgáltatás szervezete, a bírósági ügyvitel*, PTE ÁJK, Pécs, 2012 55. o.

II.2. A bírósági eljárások iratainak elektronizálása (E Akta)

A bírósági digitalizáció második része, a bírósági eljárások iratainak elektronizálása (E Akta) és a bírósági periratok elektronikus betekintésének biztosítása, mely fejlesztések a bírósági akta valamennyi iratának elektronizálását, a periratok bírák általi elektronikus elérhetőségének biztosítását, valamint az ügyfelek számára a tértől és időtől független online iratbetekintés megvalósulását eredményezik. Célja a jelenleg papír alapú iratok elektronizálása = E Akta kialakítása, mely fejlesztéssel a bírósági eljárások teljes körű digitalizálása valósul meg.

Eddig, ha a bírósági periratokba a jogsultsággal rendelkező ügyfelek be akartak tekinteni, akkor személyesen kellett megjelenni a papíralapú akta megtekintéséhez a bíróságok nyitvatartási idejében. A jövőben ezzel szemben az ügyfelek otthonról, kényelmesen, bármikor megtekinthetik a bíróság előtt folyamatban lévő ügyük iratanyagát, ezzel időt és pénzt takarítanak meg, nincs utazásra, ügyintézésre fordított idő, megszűnik a másolási, utazási költség. A bírósági munkatársak, akik eddig személyes jelenlétükkel biztosították az ügyfelek iratbetekintési jogának gyakorlását, az iratot mozgatták, másolták, más érdemi munkára összpontosíthatnak. A bírák részére pedig a felkészüléshez, az ítélet írásba foglalásához a periratok elektronikus formában a nap 24 órájában, a hét minden napján rendelkezésre állnak.

A következőkben a büntető ügyvitel szempontjából lényegesnek tartott új fogalmak tisztázására vállalkozom a digitalizáció kapcsán, így az *elektronikus ügyirat*, *elektronikus másolat*, *elektronikus tárgyalási napló*,⁷ *perkönyv*, *tárgyalási jegyzék*,⁸ és *elektronikus jegyzőkönyv* bemutatására.

⁸ ANTAL Gábor: *Az igazságszolgáltatás szervezete, a bírósági ügyvitel*, PTE ÁJK, Pécs, 2012 45. o.

Elektronikus ügyirat

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény XXVII. fejezetéhez írt kommentár így fogalmaz: „Az informatika fejlődése olyan új fogalmakat hoz magával, amelyek nehezen adaptálhatók a jogba, különösen a büntetőeljárás jogba. Ezek közül is kiemelendő az elektronikus ügyintézés, az elektronikus kapcsolattartás és az elektronikus ügyiratkezelés.⁹” Az elektronikus ügyintézés a büntetőeljárásban részt vevő egyes szereplők közötti nyilatkozattételt, az iratok elektronikus továbbítását és a büntetőeljárásban részt vevő eljáró szervek döntéseinek elektronikus úton történő meghozatalát, valamint elektronikus úton történő kézbesítését jelenti. Az E-akta fogalmán belül foglal helyet az *elektronikus ügyirat*, amelyre büntető ügyszakban a Be 158.§-a irányadó, s ez alapján tekintendő közokiratnak.

Ezek szerint elektronikus ügyirat esetén [a] bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az elektronikus úton kézbesített ügyiratot törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott feltételeknek megfelelő, minősített, vagy legalább minősített tanúsítványon alapuló elektronikus aláírással vagy elektronikus bélyegzővel látja el. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság által készített, törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott feltételeknek megfelelő elektronikus aláírással vagy elektronikus bélyegzővel ellátott ügyirat közokirat.

Elektronikus másolat

Egy másolat a bizonyító erő szempontjából egyszerű, vagy hiteles. A bírósághoz érkezett iratról a bíróság által készített másolatot és a más által elkészített és hitelesítés végett bemutatott másolatot az iroda látja el „a másolat hitelül” záradékkal, a másolatot

készítő aláírásával, a bíróság körbélyegzőjének lenyomatával és a másolat készítésének időpontjával. Az ügy iratairól kiadott nem hiteles másolat ugyanakkor nem tartalmazza ezen elemeket.

A másolatok formai szempontból papíralapú, vagy elektronikusak szintén lehetnek, de ha a bíróság jogszabály alapján elektronikus okirat kiadására köteles, és a kiadott elektronikus okiratot a bíróság elektronikus bélyegzővel látja el, az hiteles másolatnak minősül, ha a kiadott elektronikus okirat elektronikus bélyegzőt nem tartalmaz, az értelemszerűen nem hiteles másolatnak minősül.

Elektronikus tárgyalási napló,¹⁰ perkönyv, tárgyalási jegyzék,¹¹ jegyzőkönyv

A bírák a BIR-O informatikai rendszerben az eljárási cselekmények nyilvántartására elektronikus *tárgyalási naplót* vezetnek. Papíralapú napló csak nagyon kivételesen, a bíróság elnökének engedélyével vezethető.

A tárgyalási napló a bíró eljárási cselekményekkel kapcsolatos kitűzési, elhalasztási, elnapolási tevékenységét segíti elő, és egyben a bírói statisztikai adatszolgáltatás alapja is.

A tárgyalási napló rovatait a bíró, vagy az általa, illetve a bírósági vezető által kijelölt igazságügyi alkalmazott tölti ki, amelynek során az ügyszám mellett a címszó (büntető ügyszakban a vádlott neve) feltüntetésével megjelöli például a bíróság eljárásának formáját, annak határnapját, tárgyalótermet, és értesítettek számát, hogy a vádlott fiatalkorú-e, határozat írásba foglalásának napját, az eljáró tanács tagjait.

Az *elektronikus perkönyv*¹² adatait pedig egy számítógépes program, az elektronikus lajstrom adataiból állítja elő bíránként, amely

⁹ POLT Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019.

¹⁰ ANTAL Gábor: *Az igazságszolgáltatás szervezete, a bírósági ügyvitel* PTE ÁJK, 2012. 55. o.

¹¹ ANTAL Gábor: *Az igazságszolgáltatás szervezete, a bírósági ügyvitel* PTE ÁJK, 2012. 45. o.

¹² Lásd perkönyvről részletesebben: ANTAL Gábor: *Az igazságszolgáltatás szervezete, a bírósági ügyvitel* PTE ÁJK, 2012 57. o., illetve BÉRCES László-BÉRCES Viktor: *Bírósági ügyvitel*, Pázmány Press 2020, 162. o.

a bíró összes folyamatban levő ügyét tartalmazza.

A papíralapú tárgyalási jegyzéket a bíróság elnöke által kijelölt igazságügyi alkalmazott a tárgyalási nap megkezdése előtt nyomtatja, annak egy kiadmányát a tárgyalóterem ajtaján kifüggeszti, további egy kiadmányt a bíró részére átad. A tárgyalási jegyzék a tárgyalóteremnél elhelyezett elektronikus felületen is elhelyezhető.

Büntető ügyekben a tárgyalási jegyzék elektronikus másolatát a tárgyalási napot megelőzőn legalább 6 munkanappal kell elektronikus úton megküldeni az ügyészség részére.

A jegyzőkönyv¹³ kiemelt fontosságú dokumentum, amelynek tartalma az érdemi ítélező tevékenység alapját képezi, ezért fontos a formai szabályok meghatározása.

A legfontosabb, hogy az eljárási törvények szerint jegyzőkönyv kézírásos formában nem készíthető el, a jegyzőkönyvben a sorok közé semmit nem szabad írni, az esetleges kiegészítéseket a jegyzőkönyv szélére vagy aljára kell írni és a tanács elnöke és jegyzőkönyvvezető a módosításokat aláírja, áthúzás esetén oly módon kell törölni, hogy az alatta levő rész olvasható maradjon.

Fontos megjegyezni, hogy a jegyzőkönyvet szövegszerkesztő program segítségével Times New Roman betűtípussal, 12-es betűmérettel kell elkészíteni. Mivel a jegyzőkönyvek a Dokumentumtárba feltöltésre kerülnek, így az esetleges későbbi módosításokat úgy kell feltölteni, hogy pontosan megállapítható legyen, hogy melyik sorszámú jegyzőkönyvhöz tartoznak. Amennyiben az írásbeli jegyzőkönyv elektronikus formában is megküldhető, akkor erre PDF formátumban és csak akkor van lehetőség, ha az eredeti példányt az arra jogosultak már aláírták.

II.3. A bírósági szakrendszerek és a Központi Kormányzati Szolgáltatás Busz

Végül essék szó a bírósági digitalizáció harmadik eleméről, azaz a bírósági szakrendszerek és a Központi Kormányzati Szolgáltatás Busz (KKSZB) közötti kapcsolat megteremtéséről, mely az elektronikusan elérhető közhiteles nyilvántartások bírósági szakrendszerekkel való online összekapcsolását jelenti. Ennek célja, hogy minden ügyszakban egységes, közvetlen hozzáférés legyen biztosítva a közhiteles nyilvántartások adataihoz. A KKSZB szolgáltatás útján jelenleg elérhető nyilvántartások között olyan adatbázisok szerepelnek, mint a Cégnylvántartás, a Személyi adat- és lakcímnylvántartás, az Egyéni vállalkozói nyilvántartás, az Útiokmány nyilvántartás, a Vezetői engedély nyilvántartás, vagy a Származás-ellenőrzési nyilvántartás. Az adatok lekérdezésének célhoz kötöttségét és az adatkezelésnek az általános adatvédelmi rendelet (GDPR - 2016/679 EU rendelet¹⁴) szabályainak történő megfelelését a folyamatokba épített ellenőrző mechanizmusok biztosítják.¹⁵

A fentebb általam részletezett Digitális Bírósági Projekt, tehát gyorsabb és hatékonyabb bírósági ügyintézészt biztosít azáltal, hogy megvalósult

1. a bírósági határozatok közzétételének és anonimizálásának fejlesztése,
2. E -akta létrehozása,
3. az elektronikusan elérhető közhiteles nyilvántartások bírósági informatikai rendszerrel való online összekapcsolása.

A fejlesztések eredményeként

- a bírósági határozatok keresése könnyebb és gyorsabb,
- a bírósági ügyek irataihoz való hozzáférés online, 0-24 órában, tértől és időtől függetlenül lehetővé válik, valamint

¹³ ANTAL Gábor : *Az igazságszolgáltatás szervezete, a bírósági ügyvitel PTE ÁJK, 2012 41.*

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet

hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)

¹⁵

<https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/sikeres-kapcsolodas-kozponti-kormanyzati-szolgalatasi-busz> (2022. 09. 13.)

- a bíróság adatszolgáltatást kérhet közhiteles nyilvántartásokban szereplő adatokról, így minimalizálható az ügyfelektől bekérendő adatok köre és a bírósági eljárások gyorsabban lezárulhatnak.¹⁶

A projekt keretében az alábbi szoftveregységeket valósították meg az elektronikus ügykezelést és kapcsolattartást és anonimizációt: ÍTR, Ügyfél Iratbetekintő Rendszer (ÜIR), Lajstromirodai Iratbetekintő Rendszer (LIR), Iratdigitalizáló Rendszer (IR), valamint a Bírói Alkalmazás Könyvtár (BAK). A fenti szoftveregységek normatív szinten is megjelentek a bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról szóló 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás (a továbbiakban: iratkezelési szabályzat) módosítását követően. Az iratkezelési szabályzat az alábbi fogalmi meghatározásokat adja a fenti fejlesztések kapcsán:

1. ÍTR: a határozatok szerkesztésére és anonimizálására, valamint az E-aktába történő betekintésre, a bírói munkavégzés támogatására, továbbá a KKSZB lekérdezések indítására szolgáló Ítélezést Támogató Rendszer.

2. IR: a papíralapú iratok digitalizálását, valamint az így keletkezett és a nem hiteles elektronikus iratok hitelesítését támogató Iratdigitalizáló Rendszer - alkalmazás.

3. LIR: az E-akta megtekintését az ügyfélközpontban, illetve a bírósági irodában biztosító Lajstrom Irodai Rendszer -alkalmazás.

4. ÜIR: az E-akta megtekintését internet segítségével biztosító Ügyfél Iratbetekintő Rendszer alkalmazás.

5. KKSZB lekérdezés: egyes közhiteles nyilvántartásoknak és állami adatbázisoknak az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló törvény 74. § (3) bekezdés d) pontjában meghatározott Központi Kormányzati Szolgáltatás Busz segítségével történő elérése.

6. E-akta: BIIR-ben lajstromozott bírósági ügy ügyiratában található elektronikus okiratok, valamint papíralapú iratok hiteles elektronikus másolatainak összessége.

7. Anonimizáló program: a Bszi. 163. §-ában meghatározott anonimizálási feladatok ellátását támogató ÍTR alkalmazás.

8. BAK Könyvtár: a bíróság által használt legfontosabb alkalmazásokat átlátható módon megjelenítő Bírói Alkalmazás Könyvtár.

9. Bírósági határozatszerkesztő: a bírósági határozatok szerkesztését támogató ÍTR alkalmazás.

10. Az iratkezelési szabályzat rögzíti, hogy az ÍTR rendszer a BIR-O alrendszerhez kapcsolódik, célja pedig „a bírói munka hatékonyabbá tétele, a felek iratbetekintési jogának szélesebb körű biztosítása”.¹⁷

III. Elektronikus kapcsolattartás¹⁸

2013. január 1-jétől az e-kapcsolattartás szabályrendszerét a jogalkotó a büntetőeljárásra is kiterjesztette. Ennek értelmében viszont csupán még a büntetőügyben érintett hatóságok egymás közötti elektronikus formában történő kapcsolattartásának a lehetőségét biztosította.¹⁹

2015. július 1. óta a büntetőeljárásokban az összbüntetésbe foglalás és az utólagos összbüntetésbe foglalás iránti indítvány elektronikus módon történő benyújtására, illetve visszavonására is lehetőséget nyújt a szabályozás. A korábbi szabályozáson jelentős változást a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.), egyes büntető tárgyú törvények, valamint az európai uniós és a nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó törvények módosításáról szóló 2017. évi CXLIV. törvény hozott. Ennek értelmében a 2018. január 1. napját követően induló büntető- és szabálysértési eljárásokban a nyomozó hatóság, az ügyész,

¹⁶ BÉRCES László-BÉRCES Viktor: *Bírósági ügyvitel*, Pázmány Press, 2020, 220. o.

¹⁷ 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás 10/B. § (1) bekezdés

¹⁸ Lásd részletesebben: DOMOKOS Andrea: *Magyar büntető eljárás és digitalizáció*, <https://www.mjsz.uni->

miskolc.hu/files/10813/11_domokosandrea_t%C3%B6rdelt.pdf (2022.09.11.)

¹⁹ BARTKÓ Róbert: Elektronikus kapcsolattartás a büntetőeljárásban. In: G. KARÁCSONY Gergely (szerk.): *Az elektronikus eljárások joga*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2018. 73. o.

a bíróság, a büntetés-végrehajtási szervek, valamint más állami szervek kötelezően elektronikus úton tartják a kapcsolatot. Szintén kötelező az e-kapcsolattartás a védőknek, valamint bármely eljárási szereplő jogi képviselőjében eljáró ügyvédeknek, viszont a természetes személyek részére a törvény csupán lehetővé teszi az elektronikus út lehetőségét.

Jelenleg az E-ügyintézési törvény végrehajtási szabályai alapján²⁰ a 2018. január 1. napján és az azt követően indult büntetőeljárásokban teljes körben biztosított az elektronikus kapcsolattartás, de ennek feltétele, hogy a büntetőeljárásban az elektronikus kapcsolattartó személynek rendelkeznie kell Ügyfélkapu regisztrációval, amelyet okmányirodában, kormányhivatali ügyfélszolgálati irodában, adóhatóság ügyfélszolgálatán vagy külképviseleten lehet személyesen elvégezni. Ügyfélkapus regisztrációt kizárólag természetes személy kezdeményezhet.²¹

Az elektronikus ügyintézészt biztosító szerveknek és a Kormány által kijelölt közfeladatot ellátó szerveknek szükséges elvégezni a Hivatali Kapu regisztrációt.

Az elektronikus kapcsolattartás során a félnek a beadványt és mellékletét, ha az előterjesztésre űrlap (más néven: nyomtatvány) került rendszeresítésre, űrlapon kell előterjesztenie. Az űrlapok letöltéséhez²² szükséges az Általános Nyomtatványkitöltő Keretprogram (ÁNYK) telepítése, amely biztosítja a nyomtatványok kitöltésének, azokhoz elektronikus dokumentumok mellékletként való csatolásának lehetőségét.²³

²⁰ 451/2016 (XII.19) Korm. rendelet az elektronikus ügyintézés részletszabályairól

²¹ Amennyiben e-személyigazolvánnyal rendelkezik, úgy annak megfelelő használatával az ügyfél maga is el tudja végezni a személyes ügyfélkapu regisztrálását.

²² Lásd részletesebben elektronikus kapcsolattartásról: BARTKÓ Róbert: Elektronikus kapcsolattartás a büntetőeljárásban. In: G. KARÁCSONY Gergely (szerk.): *Az elektronikus eljárások joga*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2018.

²³ Amennyiben a nyomtatványhoz csatolni kívánt fájlok együttes mérete a befogadható 300 MB méretkorlátot meghaladja, a csatolni kívánt fájlok elektronikus adathordozón nyújthatók be.

A büntetőeljárásnak (csakúgy, mint a szabálysértési eljárásnak) az E-ügyintézési törvény szolgál háttérjogszabályául.²⁴

Az OBH elnökének 2018. évi beszámolóját idézve: „A 2018-as év egy szoros együttműködést igénylő időszak volt az elektronikus kapcsolattartás szempontjából, amely hatékony kommunikációt kívánt meg a társszervekkel, kamarákkal, ügyfelekkel. A bírósági kezelőirodák dolgozóival, az eljáró bírói tanácsok tagjaival, a törvényszékeken működő IT szakemberekkel a napi szintű munkakapcsolat biztosítása végett hatékony és gyors reagálású HelpDesk felület (helpdesk.justice.hu) működik, melynek eredményeként az elektronikus kapcsolattartás során érkező elektronikus iratok kezelése szakszerű és időszerű a bíróságokon. Az OBH az új büntetőeljárási törvény hatálybalépését követően a kiépített büntető ügyszakos E-Per kapcsolattartókkal folyamatosan tartva a kapcsolatot, a hatékony és eredményes jogalkalmazói munka előmozdítása érdekében képzéseket, megbeszéléseket tartott, országos szinten megtervezte és levezényelte a büntető, szabálysértési ügyszakos bírák, titkárok, munkatársak eljárásjogi, ügyviteli, BIIR felhasználói ismeretekre történő oktatását, szakmai támogatást nyújtva számukra.”²⁵

Fontos tisztázni, hogy az elektronikus kapcsolattartás nem azonos a beadvány, panasz, nyilatkozat, indítvány stb. e-mail-en, faxon a hatósághoz történő megküldésével.

Elektronikus a kapcsolattartásnak azt nevezzük, ha az ügyfél a nyilatkozatát vagy az elektronikus ügyintézészt biztosító szerv a nyilatkozatát vagy döntését elektronikus úton

Az elektronikus adathordozón történő benyújtás tényét az egyes űrlapokon az erre szolgáló mezőben lehet jelezni. Ebben az esetben az űrlaphoz melléklet nem csatolható.

²⁴ „[A]z új [büntető]eljárási törvény a teljes eljárási rendre vonatkozóan leképezte az E-ügyintézési tv. rendelkezéseit, míg az OBH az elektronikus kapcsolattartás során jelentkező igények és gyakorlati problémák feldolgozását követően a jogalkotó felé több eljárásjogi jogszabály módosítást is megfogalmazott a deregulációs időszakban.” Az Országos Bírósági Hivatal elnökének 2018. évi beszámolója. 140. o. Forrás: https://birosag.hu/sites/default/files/2019-10/evs_beszamolo_2018_0.pdf (2022. 09. 13.)

²⁵ 3. I. m. 141. o

teszi meg, amelynek van kötelező és választható formája, a következőkben ezeket tekintjük át részletesen.

III.1. Kötelező - választható elektronikus kapcsolattartás és meghatalmazás

Kötelező elektronikus kapcsolattartás

Mint ahogy korábban említettük, a 2018. január 1. napján és ezt követően indult büntetőeljárásokban a nyomozó hatóság, az ügyész, a bíróság, a büntetés-végrehajtási szervek, valamint más állami szervek kötelezően elektronikus kapcsolattartás útján tartják a kapcsolatot, ugyancsak kötelező a védőknek, valamint bármely eljárási szereplő jogi képviselőjében eljáró ügyvédeknek az ügyben az elektronikus kapcsolattartás.

Mentesül a kötelező elektronikus kapcsolattartás alól:

- a büntetőeljárásban résztvevő személy, ha elektronikus ügyintézéshez való joga *szünetel*, valamint
- a védő és a jogi képviselő *az eljárási cselekmény helyszínén*, valamint az eljárási cselekmény során részére adott eredeti meghatalmazás azonnali benyújtásakor.

Választható elektronikus kapcsolattartás

Amennyiben az eljárásban résztvevő a papír alapú kapcsolattartás lehetőségével nem kíván élni, a továbbiakban a Be. 148-162. § rendelkezései szerint az eljárás bármely szakaszában vállalhatja az elektronikus kapcsolattartást.

Az elektronikus kapcsolattartás vállalására vonatkozó nyilatkozatot a büntetőeljárásban részt vevő személy vagy képviselője az eljáró bíróságnál, ügyészségnél, vagy nyomozó hatóságnál teheti meg akként, hogy az elektronikus irat benyújtásakor - a benyújtással egyidejűleg - kifejezetten nyilatkozik arról, hogy elektronikus kapcsolattartást kíván vállalni.

Amennyiben az elektronikus kapcsolattartáshoz szükséges feltételekkel rendelkezik, az elektronikus kapcsolattartás vállalására

irányuló nyilatkozatát papír alapon is megteheti, azonban ennek elfogadását követően a bíróság már kizárólag elektronikus úton tartja a kapcsolatot az elektronikus kapcsolattartást vállaló természetes személlyel. Ez esetben az eljárás folyamán – ideértve az eljárás minden szakaszát, a rendkívüli jogorvoslatot, a büncselekménnyel összefüggő vagyoni vagy dolog elvonására, adat hozzáférhetlenné tételére irányuló eljárást, valamint a különleges eljárást is – a büntetőeljárásban részt vevő személy, illetve képviselője köteles a bírósággal, az ügyészséggel és a nyomozó hatósággal a kapcsolatot a Be 148. § (2) bekezdése szerint, elektronikus úton tartani és a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság is valamennyi ügyiratot elektronikus úton kézbesít a részére.

A Be. 150. § (1) bekezdése szerint és az E-ügyintézési törvény alapján elektronikus kapcsolattartásra kötelezett büntetőeljárásban részt vevő személy minden beadványt kizárólag a Be.148. § (2) bekezdése szerint, elektronikus úton nyújthat be a bírósághoz, az ügyészséghez és a nyomozó hatósághoz, és a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság is elektronikus úton kézbesít a részére.

Összegezve tehát, jogszabályaink nem teszik általánosan kötelezővé az e-kapcsolattartást, ugyanakkor a büntetőeljárás bármely szakaszában lehetővé teszi a büntetőeljárásban részt vevő személyek számára ennek választását, kivéve, ha a büntetőeljárásban részt vevő személy elektronikus ügyintézéshez való joga szünetel, mert például fogva tartják.

III.2. Az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó szabályok megszegésének következményei. Áttérés a papír alapú kapcsolattartásra

Amennyiben az elektronikus úton kapcsolatot tartó beadványát nem elektronikus úton vagy elektronikus úton, de nem a büntetőeljárási, illetve az E-ügyintézési törvényben és végrehajtási rendeleteiben meghatározott módon (pl. nem a rendszeresített nyomtatványon) nyújtotta be, a bíróság a kifogást, a felbbezést, a felülvizsgálati indítványt és a perújítási indítványt érdemi indokolás nélkül

elutasítja, a beadványban foglalt egyéb nyilatkozat pedig hatálytalan.

Ha az ügyirat azért nem kézbesíthető, mert az elektronikus úton kapcsolatot tartó az elektronikus kapcsolattartáshoz szükséges szolgáltatásokkal nem rendelkezik, a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az ügyiratot papír alapon kézbesíti és az elektronikus kapcsolattartót rendbírsággal sújthatja.

Összegezve tehát, az e-kapcsolattartásra vonatkozó szabályoktól való eltérést a Be. kétféleképpen szankcionálja. Abban az esetben, ha az elektronikus úton kapcsolatot tartó a beadványát nem elektronikus úton vagy elektronikus úton, viszont nem a Be., illetve az E ügyintézési törvényben és végrehajtási rendeleteiben meghatározott módon (pl. nem a rendszeresített nyomtatványon) nyújtotta be, a bíróság a kifogást, a fellebbezést, a felülvizsgálati indítványt és a perújítási indítványt érdemi indokolás nélkül elutasítja, a beadványban foglalt egyéb nyilatkozat pedig hatálytalan.

Amennyiben pedig az ügyirat azért nem kézbesíthető, mert az elektronikus úton kapcsolatot tartó az elektronikus kapcsolattartáshoz szükséges szolgáltatásokkal nem rendelkezik, a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az ügyiratot papír alapon kézbesíti és az elektronikus kapcsolattartót rendbírsággal sújthatja.²⁶

Áttérés a papír alapú kapcsolattartásra

Ha az elektronikus kapcsolattartásra nem köteles, büntetőeljárásban részt vevő természetes személy vagy jogi képviselőnek nem minősülő képviselője vállalta, hogy a kapcsolatot elektronikus úton tartja, utóbb csak akkor indítványozhatja a papír alapú kapcsolattartásra való áttérés engedélyezését, ha indítványában – amelyet ez esetben papír alapon is benyújthat – valószínűsíti, hogy a körülményekben olyan változás következett be, amely miatt az elektronikus úton történő kapcsolattartás a továbbiakban számára aránytalan megterhelést jelentene.

²⁶ Be. 161. §

²⁷ RÓTH Erika: Digitalizáció hatása a büntetőeljárásra, *Miskolci Jogi Szemle* 2020/3. <https://www.mjsz.uni->

Az előzőekben említettek szerint, az elektronikus kapcsolattartásra kötelezettek körébe nem tartozik bele a terhelt, számára ez a lehetőség csak választható, feltéve, hogy az elektronikus kapcsolattartáshoz való joga – például azért, mert szabadságvesztés- büntetését tölti – nem szünetel.

Egyet lehet érteni azzal az állásponttal, hogy a számítástechnikai akadályok a terheltek jelentős részénél az elektronikus kapcsolattartás esetében is felmerülnek, így a terhelttel a büntetőeljárás során a hagyományos, papíralapú kapcsolattartás maradt és vélhetően marad még sokáig meghatározó.²⁷

III.3. A határidőre vonatkozó rendelkezések elektronikus kapcsolattartás esetén

Fontos eltérés a határidők kapcsán, hogy ha a büntetőeljárásban a kapcsolattartás elektronikus úton történik, a napokban, munkanapokban, hónapokban vagy években megállapított határidő esetén a határidő elmulasztásának következményeit nem lehet alkalmazni, ha a bírósághoz, az ügyészséghez vagy a nyomozó hatósághoz intézett beadványt legkésőbb a határidő utolsó napján elektronikus úton szabályszerűen benyújtották.²⁸ Továbbá az elektronikus kapcsolattartás esetén a törvény által meghatározott, illetve a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság által megállapított határidőbe nem számít bele az a nap, hónapokban és években meghatározott, illetve megállapított határidő esetén az a lejárat nap, amely során legalább négy órán át jogszabályban meghatározott szerinti üzemzavar vagy üzemszünet állt fenn.

III.4. Papíralapú okiratok elektronikus kapcsolattartás esetén

Ha a beadvány mellélete nem elektronikus okiratként áll rendelkezésre, az elektronikus kapcsolattartást vállaló büntetőeljárásban részt vevő személy és az elektronikus kapcsolattartásra kötelezett (a továbbiakban: az

miskolc.hu/files/13834/19_r%C3%B3thErika_t%C3%B6rvek.pdf (2022.09.11.)

²⁸ Be. 154. § (1)

elektronikus úton kapcsolatot tartó) köteles gondoskodni a papíralapú melléklet digitalizálásáról és a papíralapú irat megőrzéséről.²⁹

Egyebekben a bíróságnak, az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak öt munkanap áll rendelkezésére, hogy a papíralapú ügyiratot digitalizálja. Az ügyirat digitalizálásához szükséges időt – legfeljebb azonban öt munkanapot – a határidő számítása szempontjából figyelmen kívül kell hagyni.

III.5. Kézbesítés elektronikus kapcsolattartás esetén

Amennyiben a büntetőeljárásban részt vevő személy nem vállalja az elektronikus kapcsolattartást, a papíralapú beadványát – feltéve, hogy azt elektronikus kapcsolattartással eljáró büntetőeljárásban részt vevő személy részére kell kézbesíteni – a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság digitalizálja és azt elektronikus úton kézbesíti a büntetőeljárásban részt vevő, az ügyirat megismerésére jogosult másik személy számára.³⁰

Továbbiakban a büntetőeljárásban részt vevő személy, valamint a bírósági eljárásban az ügyészség indítványozhatja, hogy a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság az általa megismerhető ügyiratot elektronikus formában az általa megjelölt elektronikus levelezési címre továbbítsa, ha az ügyirat

- a) elektronikus formában,
- b) elektronikus okiratként, vagy
- c) a papíralapú okirat elektronikus másolataként

az eljáró bíróságnál, ügyészségnél, illetve nyomozó hatóságnál rendelkezésre áll.

Az ügyirat akkor áll elektronikus formában rendelkezésre, ha a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság a papír alapú ügyiratot információs rendszer alkalmazásával szerkesztette meg. Az elektronikus

formában rendelkezésre álló, így továbbított ügyirat nem hiteles kiadmány.³¹

IV. Elektronikus eljárások

Korábban a Digitális Bírósági Projektről és az elektronikus büntető ügyvitel lényegesebb módosításairól már részletesen szoltam, most arról a kettő elektronikus eljárásról és programról legyen szó, amely mint kiegészítésként, szintén a bírósági digitalizációs modellváltást szolgálta. Az egyik ilyen, az ún. VIA VIDEO projekt, amely a tárgyalótermeket „hozta” egymáshoz közel, míg a másik egy beszédfelismerő és leíró software, amely révén a mindennapi munkavégzés könnyebbé vált, amely magában foglalja az ún. Global Speech Notes, mind a Speech Tec-Voxerver beszédleíró software telepítését.³²

IV.1. VIA VIDEO³³

Az eljárások időszerűségének javítása, átláthatóságának növelése alapvető társadalmi elvárás. Ehhez kapcsolódóan az Országos Bírósági Hivatal kiemelt célja az egyre szélesebb körű és hatékonyabb elektronikus bírósági ügyintézés megvalósítása, ezen belül pedig az országos szintű távmeghallgatás, valamint tárgyalótermi kép-és hangrögzítés bevezetése.

2018 szeptemberéig a bíróságokon 72 tárgyalótermet szereltek fel távmeghallgatásra, valamint tárgyalótermi kép és hangrögzítésre alkalmas eszközökkel. Az első tárgyalótermet 2018 áprilisában az Egri Törvényszéken alakították ki.³⁴

Az új technológia biztosítja a bírósági tárgyalótermek távmeghallgatásra alkalmas összeköttetést más bírósággal, belföldi társzervekkel, büntetés-végrehajtási intézetekkel, bevándorlási hivatalokkal. A távmeghallgatás során készült kép és hangfelvételeket érintően egy ún. annotáló software

²⁹ Be. 155. § (1)

³⁰ Be. 156. § (1)

³¹ Be. 159. § (1)-(4)

³² BÉRCES László-BÉRCES Viktor: *Bírósági ügyvitel*, Pázmány Press 2020, 220. o.

³³RÓTH Erika: A telekommunikációs eszköz használatának gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban, *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/1. Különszám, 253- 261. o.

³⁴ BÉRCES László-BÉRCES Viktor: *Bírósági ügyvitel*, Pázmány Press 2020, 218. o.

fejlesztettek ki, melynek segítségével a felvételek jól használhatók és különböző szempontok alapján kereshetők is.

Habár Róth Erika írásában kifejti, hogy azokban az országokban, ahol a magyarországinál jóval előbb vált széleskörűen alkalmazottá a videotechnika a büntetőeljárásban, már számos kutatás keretében vizsgálták, miként hat a terhelt helyzetére, hogy nem személyesen van jelen az eljárási cselekményeken, elsősorban a bírósági tárgyaláson. Bár a videokonferencia számos előnnyel jár (költségtakarékos, biztosítja a tanú védelmét stb.), azért néhány szerző fenntartásainak is hangot adott. „Francis A. Weber amerikai szerző például egyes bizonyítékokon a részletek felismerhetőségének problémáját emeli ki a videóhívások esetén, valamint azt az egyszerű ténnyt, hogy az emberek hajlamosak másképpen viselkedni (például szembesítések alkalmazásával), ha az érintettek nincsenek jelen fizikailag.”³⁵

A bíróságok közötti távmeghallgatás (Via Video rendszer) előnyei a nemzetközi elemekkel összefüggésben helyeződik igazán előtérbe. Az államok közötti távmeghallgatás ugyanis egy gyors és költséghatékony alternatívája a bírósági épületek közötti „ingázásnak.” A távmeghallgatási rendszer révén például a magyar állampolgárnak nem kell külföldre utaznia, illetve a külföldön tartózkodó személynek, amennyiben idézést kap, nem szükséges hazautaznia Magyarországra. Elegendő csupán elmennie a lakóhelyéhez (tartózkodási) helyéhez legközelebbi bíróságra, ahol ilyen rendszer ki van építve. Ezzel időt és pénzt takarít meg mind saját maga, mind a hatóságok számára. Mindez igaz a belföldi távmeghallgatásokra is. Fontos kihangsúlyozni, hogy a rendszer több száz kilométeres

távolság esetén is tökéletesen biztosítja a tárgyalótermekben helyet foglalók közötti élő és azonnali kommunikációt. Sőt mi több, a rendszer további előnye, hogy rögzíti az elhangzottakat, így arra is lehetőség van, hogy a későbbiek során újra megtekintsék azokat. A videófelvétel révén pedig a ki-, illetve meghallgatott személy mimikája és beszéde is részleteiben ellenőrizhet.³⁶

A távmeghallgatás nemcsak a hatóság és vádlott, (elítelt) vonatkozásában jelentős újítás, hanem távmeghallgatás egyik végpontján a bíróság, a másik végpontján pedig valamilyen belföldi társszerv (legtípikusabban büntetés-végrehajtási intézet és rendőrkapitányság) áll relációban is elképzelhető.

A gyakorlati tapasztalatok is megerősítik, hogy ez egy működőképes szisztéma, így például a bíróság elé állításos ügyekben az eljárás alá vont személy vagy a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott terhelt mellé nem szükséges rendőri (autó és személyzet általi) kíséret. Előbbi esetében ugyanis a rendőrségi épületen belül kísérik át a fogdából a meghallgatási helyiségbe, utóbbi esetében pedig a zárkából/lakóhelyiségből az intézetben belül kialakított meghallgatási helyiségbe.

Ez a rendvédelmi szervek részéről egyszerű és gyors szervezéssel lebonyolítható, amely a „hagyományos” átkísérés és az azzal összefüggő feladatok csökkenését jelenti. továbbá a szóban forgó személy(ek) szállításával járó szükségtelen biztonsági kockázatok (pl. fogolyszökés), kényelmes a tanúk számára, és nem utolsó sorban az áldozatok/védelemben részesítendő személyek biztonsága is jobban garantálható.

Filantróp megoldást nyújt a különleges bánásmódot igénylő sértettek számára is, így

³⁵ Idézi Francis A. WEBER: Complying with the Confrontation Clause in the Twenty-First Century: Guidance for Courts and Legislatures Considering Videoconference-Testimony Provisions. *Temple Law Review*, 2013/1. 149–180. tanulmányát ZÓDI Zsolt: A bíróságok és a technológia. *Bírósági Szemle*, 2020/1. 8. o., és RÓTH Erika: Digitalizáció hatása a büntetőeljárásra, *Miskolci Jogi Szemle* 2020/3 https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/13834/19_r%C3%B3th_rika_t%C3%B3rdelt.pdf (2022.09.11.)

³⁶ Miskolcon hallgatta ki a tanút a holland bíróság. Nemzetközi távmeghallgatás Szerencséről – Interjú dr. Takács Bálinttal, a Szerencsi Járásbíróság bírósági titkárával. In: BUBORI Nóra Beáta – FEKETE Kristóf Benedek – HATLER Georgina – VARGA Zoltán *Az informatikai technológiák az igazságszolgáltatás rendszerében*, <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/2021-03/az-igazsagszolgáltatassal-kapcsolatos-egyeb-folyamatok-alakulasa-az-elmult-evekben.pdf> (2022. 09. 13.)

például a fiatalok nyugodt körülmények között („stresszmentesen”), a vádlottól távol, egy külön teremben tehetnek tanúvallomásaikat.

Okkal tehetjük fel magunknak a kérdést, hogy vajon a védői jogok érvényesülnek az eljárásban. A válasz: igen. A rendszer ugyanis lehetővé teszi a védő és védence legalapvetőbb jogait, nevezetesen a védővel való ellenőrzés nélküli tanácskozást és a védő jelenlétét azokon az eljárási cselekményeken, amelyek a védencét érintik. A jelenlét magától értetődően megoldott, az ellenőrzés nélküli védői kommunikáció az eljárás alá vont személlyel pedig szintén lehetséges.

Az eljáró bíróság külön telekommunikációs eszközt – telefont – biztosít erre a célra, amelyen kizárólag a védő és védence kommunikálhat egymással, abba senki nem hallgathat bele. Mindezek miatt nem sérül a közvetlenség elve, az eljárásban a védői jogok érvényre juttatásának nincs gátja.³⁷

V. Telekommunikációs eszközök alkalmazása a büntetés-végrehajtásban

V.1. Nemzetközi kitekintés

Minden modern technikai eszköznek – amelyet a büntetés-végrehajtásban alkalmazunk – az a végső célja, hogy egyszerűsítse és könnyítse, ugyanakkor hatékonyabbá tegye a mindennapi munkánkat, minimálisra csökkentve a hibázás lehetőségét és a rendkívüli események kialakulását, emellett hatékony legyen az időgazdálkodás terén is.³⁸

Így lehetne a büntetés- végrehajtási jog területén görcső alá venni, a SAFE rendszert, a

Navigátor rendszert, az új Skyp kapcsolattartás szabályait vagy a Kioszk rendszert, vagy a mesterséges intelligencia és a visszaesés közötti összefüggést vizsgáló ún. Compas rendszert [COMPAS-t Amerika több államában előszeretettel alkalmaznak bűnelkövetők visszaesési kockázatelemzésére algoritmusokat. Több tucat ilyen algoritmus van forgalomban, melyeket magáncégek fejlesztettek ki a bíróságok, a büntetés-végrehajtási intézetek, vagy a pártfogói munka számára, és kereskedelmi forgalomban is elérhetőek. Ilyen algoritmus a Northpointe Inc. egyik eszköze, a COMPAS. (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions)]³⁹ Ezeknek a területeknek a részletes bemutatása majd egy jövőbeli tanulmány kereteit képezik, így csak a távmeghallgatás körüli jellemzőkkel foglalkozunk.⁴⁰

2017-ben kb. 4000 videokonferencia meghallgatás történt Ausztria-szerte, melyből kb. 12% külföldi bíróságokkal zajlott. Tapasztalataink és a visszajelzések a rendszerrel kapcsolatban nagyok pozitívak voltak. A videokonferencia-technika alkalmazási területének kiterjesztése bírósági meghallgatásokra (például tanácsadásra) mérlegelés tárgyát képezi, figyelembe véve a jogalkotási és infrastrukturális feltételeket.

Habár például a rehabilitáció kapcsán komoly kétségeit fejezi ki egy-két szerző a mesterséges intelligencia kapcsán.⁴¹

A Szlovák Köztársaság büntetés-végrehajtási intézeteiben a videokonferenciát az Operatív Program Integrált Infrastruktúra (a továbbiakban: OPII Projekt) kereteiben vezették be a szlovák Igazságügyi Minisztériumban. Tájékoztatásuk értelmében a

³⁷ A távmeghallgatás, valamint a bírósági eljárás anyagát rögzítő felvétel alkalmazásának gyakorlati kérdései a polgári és a közigazgatási perekben. Készítette: Via Video Projekt Jogi-és Módszertani Munkacsoport. In: BUBORI Nóra Beáta – FEKETE Kristóf Benedek – HATLER Georgina – VARGA Zoltán: *Az informatikai technológiák az igazságszolgáltatás rendszerében*, <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/2021-03/az-igazsagszolgalattal-kapcsolatos-egy-egy-folyamatok-alakulasa-az-elmult-evekben.pdf> (2022. 09. 13.)

³⁸ HINKEL Tamás: *A mesterséges intelligencia térhódítása a büntetés-végrehajtásban*

<https://bv.gov.hu/sites/default/files/BSZ%202020-4%20Online.pdf> (2022. 11. 28.)

³⁹ Ld. részletesebben: BOTTYÁN Sándor: *A mesterséges intelligencia alkalmazását támogató környezet szabályozása a büntetés-végrehajtásban*, <https://bv.gov.hu/sites/default/files/BSZ%202020-4%20Online.pdf> (2022. 11. 28.)

⁴⁰ Lásd részletesebben a 1063/2019. (II. 25.) Korm. határozat a büntetés-végrehajtási szervek statikus és dinamikus biztonsági elemeinek fejlesztéséről

⁴¹ PIA PUOLAKKA : *AI in prisons in 2030*, <https://rm.coe.int/ai-in-prisons-2030-acjournal/1680a40b83> (2022. 11. 28.)

videokonferenciára használt eszközök csupán kölcsönöztek, nem képezik a büntetés-végrehajtási rendszer tulajdonát. A büntetés-végrehajtási intézeteknél a videokonferenciát használják megbeszélésre és konzultációra büntetés-végrehajtási intézetek között, illetve elítéltek meghallgatására a szlovák vagy nemzetközi bíróságok által. A rendszer előnyét elsősorban a költség- és időmegtakarításban látják. A videokonferencia használatát a Büntető Törvénykönyv szabályozza, melynek lényege az alábbiakban foglalható össze. A távmeghallgatást a tolmácsra is kiterjesztették, mivel ha a tolmács fizikai jelenléte nem szükséges a tisztességes eljárás biztosításához, és nincs biztosítva tolmács azon a nyelven, amelyen a személy (a vádlott, jogi képviselője, gyanúsítottja, áldozatai, érintettje, tanúja) kellően tud kommunikálni, a tolmácsolás létrejöhet olyan műszaki eszközök segítségével, melyek hang és kép átvitelére képesek.

Csehországban 2013 óta az Európai Gazdasági Térség Norvég Alapja finanszíroz egy projektet, mely számos büntetés-végrehajtási intézet újjászervezésére és a büntetés-végrehajtás területein dolgozó személyek képzésére irányul. Továbbá folyamatos törekvéseket tesznek arra, hogy növeljék az igazságszolgáltatás hatékonyságát.⁴²

Angliában és Walesben két évtizeddel ezelőtt, a Crime and Disorder Act nevezetű 1998-as törvény hatására megjelentek a videokonferenciák a tárgyalótermekben.⁴³ A 2016- 2017 közötti időszakban az Egyesült Királyságban összesen 137. 000 esetben éltek a távtárgyalás lehetőségével, és 500 olyan bíróság van, amely rendelkezik megfelelő

technikai felszereléssel.⁴⁴ A büntetés-végrehajtási intézeteken kívül a távtárgyalás rendszerét kiterjesztették néhány „civil-tárgyalásra” is, pl. adóügyekkel kapcsolatos bírósági ügyek tárgyalására.⁴⁵ A távtárgyalások ilyen módszerrel történő végrehajtásának előnyeit szemléltetve, különböző logikai szempontokat vonultattak fel.

Legfőbb motívumként említik, hogy ezzel a módszerrel a tárgyalások kevesebb idővesztéssel járnak, ami az igazságszolgáltatás eredményességét javítja. A bíróság a videokonferencia rendszer használatával ki tudja iktatni azt a várakozási időt, amit egy fogvatartott szállítása során nem tudna elkerülni a különböző biztonsági procedúrák betartása miatt.⁴⁶

Továbbá, ha egy elítéltet egy másik városból szállítanak tárgyalásra, az szintén csak időt vesz el a bíróságtól. Ha a vádlottakra és a tanúkra nem kell hosszasan várni, hogy megérkezzenek a tárgyalásra, illetve nem kell őket akár több napig elhúzódó procedúrának kitenni, vagy várakoztatni őket a tárgyalás során, akkor az a bíróság hatékonyságát növeli. A rendszer jól kidolgozott működési rendben dolgozik, ha több vádlott kerül kihallgatásra, két különböző intézményből, akkor egy megosztott képernyőn lehet látni mindkét felet.⁴⁷ Egy újabb pontként kiemelték, hogy távmeghallgatással szeretnék a közmegelegedést növelni az Igazságszolgáltatási rendszer felé, anélkül, hogy ez sértse a vádlottak vagy az elítéltek jogait.⁴⁸ Ugyanis a zártcélú távközlő hálózatok használatával megszűnnek a vádlott vagy az elítélt szállításával kapcsolatos biztonsági kockázatok, illetve az egész rendszer költséghatékonyabbá

⁴² BOGOTYÁN Róbert: Telekommunikációs eszközök alkalmazása a büntetés-végrehajtásban, *Börtönügyi Szemle* 2018.évi 4. szám 19. o.

⁴³ SCHÄFFNER, C., KREDENS, K., & FOWLER, Y. (Eds.). (2013). *Interpreting in a Changing Landscape, Selected Papers from Critical Link 6* (Vol. 109). John Benjamins Publishing.

⁴⁴ BOWCOTT, O. (2017): Videolinks in court trials undermine justice system, says report. <https://www.theguardian.com/law/2017/oct/23/videolinks-in-court-trials-undermine-justice-systems-report>

⁴⁵ HM COURTS & TRIBUNALS SERVICE, Ministry of Justice. (2018). *Video hearing pilot launched*. Online:

<https://www.gov.uk/government/news/video-hearing-pilot-launched>

⁴⁶ FOWLER, Y.: Interpreting into the ether: interpreting for prison/court video link hearings. In *Proceedings of the Critical Link 5 conference*, Sydney, 11-15/04/2007.

⁴⁷ FOWLER, Y.: Interpreting into the ether: interpreting for prison/court video link hearings. In *Proceedings of the Critical Link 5 conference*, Sydney, 11-15/04/2007.

⁴⁸ FOWLER, Y.: Interpreting into the ether: interpreting for prison/court video link hearings. In *Proceedings of the Critical Link 5 conference*, Sydney, 11-15/04/2007.

válí. Ez nem csupán a rendvédelmi szervek munkáját könnyíti meg nagymértékben, hanem az elítéltet is megkíméli azoktól a biztonsági procedúráktól és utazástól, amin át kellene esnie, ha személyesen jelenne meg a bíróságon. Továbbá, a kutatások szerint az elítéltek nagy százaléka preferálja ezt a módszert, ugyanis kevesebb stresszel jár számukra, nem veszi el az egész napjukat, így részt tudnak venni a rehabilitációs és reintegrációs foglalkozásokon.

Az Egyesült Államokban is használnak zártcélú távközlő hálózati rendszert azzal a hangsúlyozott feltétellel, hogy a résztvevő feleknek szükséges biztosítani minden alkotmányos jogot. A cél elsősorban itt is az, hogy a szállítással együtt járó költségeket csökkentsék, így a bíróságoktól távol eső, vidéki, esetleg szándékosan elszigetelt, a sűrűn lakott vagy infrastruktúrával jobban ellátott területektől stratégiai megfontolások miatt távolabb eső földrajzi körülmények között lévő büntetés-végrehajtási intézetekben alkalmaznak leginkább távtárgyalást. Kiváltképp hasznos ez azokban az esetekben, amikor esetleg tolmácsra vagy olyan szakértőre van szükség, aki nem érhető el közvetlenül az adott helyszínen. Különösen gyakori a távtárgyalás azokban az esetekben, amikor a sértett vagy a tanú kiskorú.⁴⁹ Ilyenkor a személyes jelenlét keltette stressz csökkenthető a technikai eszköz használatával. Olyan esetekben is alkalmaznak távtárgyalást, amikor a fogvatartottat tanúként hallgatják meg, vagy a saját ítéletét követően szükséges ismét megjelenie a bíróság előtt.

A zártcélú távközlő hálózatok Ausztráliában is működnek, ahol a költséghatékonyság az egyik fő szempont, ugyanis a kontinensnyi nagyságú országot jellemző, Európai szemmel szinte elképzelhetetlen távolságok miatt a fogvatartottak szállítása különösen

időigényes, illetve költséges a szükséges biztonsági eljárások miatt.⁵⁰ Az ausztrál büntetés-végrehajtási intézetekben kiemelt figyelmet fordítanak a fogvatartottak megfelelő felkészítésére (technikai és kommunikációs szempontok mentén), a megfelelő technikai felszerelések beszerzésére (az esetleges hang- és képhibák elkerülése érdekében), a megfelelően hangszigetelt távtárgyalási helyiségek kialakítására, valamint arra, hogy a fogvatartottak hozzáférjenek a távtárgyaláshoz megfelelő ruházathoz.⁵¹

V.2. Telekommunikációs rendszer hazánkban

Fontos megjegyezni, hogy Magyarországon, ha az elítélt a büntetőeljárás során váltalta az elektronikus kapcsolattartást, a végrehajtásért felelős szerv az idézést vagy a felhívást az elítélt által megadott és az értesítőlapon feltüntetett biztonságos elektronikus kapcsolattartásra szolgáló elérhetőségére is kézbesíti.⁵²

Ezen túlmenően a digitalizáció a büntetés-végrehajtásban megjelenik e- kapcsolattartás kapcsán is, mely szerint az elítélt az általános szabályok szerint élhet hozzátartozóival a e-kapcsolattartás módjával (pl. e-mailt küldhet), illetve jutalomként is, amennyiben a telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartást soron kívül jutalmat kapott (pl. skype).

Beszélhetnénk még részletesen a mesterséges intelligencia térhódításáról a büntetés-végrehajtásban az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele,⁵³ vagy a reintegrációs őrizet kapcsán, amelyre viszont a tanulmány keretei nem adnak lehetőséget, így a zártcélú távközlési hálózatról szóljunk a VIA VIDEO programmal kapcsolatosan.

⁴⁹ FALLER, K. C. & VANDERVORT, F.: *What works in child welfare*. <https://cacnc.org/wpcontent/uploads/2016/06/Powerpoint-on-protecting-child-witnesses-in-court-mental-healthissues-and-legal-provisions.pdf>

⁵⁰ BRETT, A., & BLUMBERG, L.: *Video-linked court liaison services: forging new frontiers in psychiatry in Western Australia*. *Australasian Psychiatry*, 14(1), 53-56. o.

⁵¹ RYAN, P., EVERS, M.: *Exploring eCourt innovations in New South Wales civil courts*. <https://kanizsaujsag.hu/hir/201811/szazezreket-milliokat-sporolhat-a-birosag-az-allamkaptavmeghallgatassal>

⁵² Bv. törvény 17.§ (3) bekezdés

⁵³ Bv. törvény 324.§, Bv. törvény 61/A §.

A távmeghallgatás során a technikai eszköz alkalmazása esetén az eljárási cselekmény valójában két helyszínen, az eljárási cselekmény kitűzött vagy hatóság által meghatározott helyszínen, és a távmeghallgatás alkalmazásával közvetlenül érintett személy tartózkodási helyeként szolgáló más helyiségben, illetve helyszínen zajlik.

A fenti szabályozás értelmében az új eljárás alkalmazása érdekében a bíróság vagy egyéb szerv, illetve a büntetés-végrehajtási intézet (továbbiakban: bv. intézet) elkülönített helyiséget biztosít az elektronikus hírközlő hálózat útján történő meghallgatás lefolytatásához. Ebben az elkülönített helyiségben a mozgóképet és a hangot egyidejűleg továbbító berendezést (a továbbiakban: kamera) úgy kell elhelyezni, hogy a továbbított felvételen egyszerre látható legyen az elkülönített helyiségben tartózkodó valamennyi személy.

A tárgyalás, a személyes meghallgatás vagy a szemle kitűzött helyszínen (a továbbiakban együtt: tárgyalás kitűzött helyszíne) önálló közvetítő készülék biztosítja, hogy a jelen lévő bíró, illetve bírósági titkár, valamint a tárgyalás kitűzött helyszínen tartózkodó eljárásban részt vevők követhessék az elkülönített helyiségben történeteket. A kamera látószögét úgy kell beállítani, hogy az elkülönített helyiség minden pontja látszon a tárgyalás kitűzött helyszínen jelen lévő, a tárgyalást vezető elnök (bíró), illetve a személyes meghallgatást vagy a szemlét lefolytató elnök (bíró) vagy a bírósági titkár (a továbbiakban együtt: a tárgyalás kitűzött helyszínen jelen lévő bíró, illetve bírósági titkár) számára. A kamerát mozgatni és a látószögét változtatni a meghallgatás során nem lehet. A kép és a hang egyidejű továbbítása során folyamatosan fel kell tüntetni a közvetítés pontos idejét. Ezen feltételeknek kell teljesülnie a tárgyalás kitűzött helyszínen is, ahol a

dokumentum képét továbbító önálló kamera is alkalmazható.⁵⁴

A Be. továbbá meghatározza azon személyek körét, akik egy ilyen tárgyalás során jelen lehetnek. Ennek értelmében telekommunikációs eszköz használata esetén az elkülönített helyszínen kizárólag a következő személyek lehetnek jelen: az a személy, akinek a jelenlétét a telekommunikációs eszköz útján biztosítják, az előző pontban meghatározott személy védője vagy segítője, a nyomozó hatóság tagja, az ügyész, az alügyész, az ügyészségi fogalmazó, a bíró, a bírósági titkár, a bírósági fogalmazó, fogva tartott személy esetében a fogva tartást végrehajtó intézetnek a fogva tartott személy személyazonosságának megállapítására feljogosított dolgozója, fogva tartott személy esetében az őrzését ellátó személy, a szakértő, a telekommunikációs eszköz működését biztosító személyzet.⁵⁵

A modern videókommunikációs technológiát az országban először ahogy már említettem, az Egri Törvényszék épületében építették ki, majd 2018. május 24-én szimulált tárgyaláson mutatták be. A következő napon megtörtént a távmeghallgatási rendszer első éles használata, melyet egy feltételes szabadságra bocsátás tárgyában indult büntetés-végrehajtási ügyben alkalmaztak. A büntetés-végrehajtási bíró a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézettel kialakított kép- és hangkapcsolat létesítését követően hallgatta meg a büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodó elítéltet. A meghallgatás tökéletes kép- és hangminőségben zajlott le.⁵⁶ Az első éles tárgyalásokat követően a bevont fogvatartottak nyilatkozata alapján elmondható, hogy a távtárgyalással, távmeghallgatással összefüggésben pszichés szempontból negatív tapasztalataik nem voltak, a kamera jelenléte szorongást, frusztrációt nem okozott. A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben teszt került

⁵⁴ BOGOTYÁN Róbert: Telekommunikációs eszközök alkalmazása a büntetés-végrehajtásban, *Börtönügyi Szemle* 2018.évi 4. szám 17. o.

⁵⁵ Az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 számú „Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális

gazdaságban” projekt (Jogtudományi munkacsoportok 3. Kereskedelmi és gazdasági folyamatok vizsgálata) keretén belül a telekommunikációs eszközök használata az új büntetőeljárás törvényben c. projekt támogatta.

⁵⁶ OBH-Sajto9 (2018)

lebonyolításra a kialakított távmeghallgató rendszeren.⁵⁷

A teszt során végrehajtott konferencia beszélgetés keretében az Egri Törvényszék két tárgyalóterme és a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. objektumában (Budapest X. kerületében) berendezett távmeghallgató helyiség között került kialakításra a kapcsolat. A jelenlévők a tesztet sikeresnek nyilvánították. A megvalósult fejlesztés egyrészt a távmeghallgatási rendszer jó minőségű működését, másrészt az eszközszám későbbi bővítésének lehetőségét, és nem utolsósorban az informatikai rendszerhez kapcsolódó tevékenységek alap infrastruktúráját biztosítja. A megvalósítást követően több alkalommal hajtottak végre szoftverfrissítést, valamint ún. terheléses tesztet is tartottak, amelynek folyamán valamennyi büntetés-végrehajtási intézet egyszerre jelentkezett be a rendszerbe. A tesztelés teljes körűen sikeres volt.⁵⁸

A távmeghallgatáson kívül más hangfelismerő mesterséges intelligencia rendszerek is segítik a büntetés-végrehajtási intézet munkáját, így a Verus – egy Los Angeles-i vállalat, a LEO Technologies produktuma – motója, hogy „halld a fontos hangokat.”

A LEO (Law Enforcement Officers) alkotói rendészeti dolgozók. A Verus szintén egy harmadik féltől származó eszköz vagy szolgáltatás, ami a börtönök által használt telefonrendszerre kapcsolva valós idejű kulcsszókeresést végez a beszélgetések analizálását követően, és mintákat keresve egyezés esetén riasztásokat eszközöl. A Verus egy mesterséges intelligencia, de nem hangfelismerő szoftver, valamint biometrikus azonosításra sem képes.⁵⁹

Összegzés és kritikai megjegyzés

Jelen tanulmányomban kizárólag büntető ügyviteli és különös tekintettel a távmeghallgatás aspektusból vizsgáltam a digitalizációt, de lehetne sokkal szélesebben, így büntetőeljárás értelemben a bizonyítás során (műszeres vallomástétel, elektronikus adat) vagy a kényszerintézkedés kapcsán a (bűnügyi felügyelet) esetén terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz szemszögből vizsgálni a digitalizációt, vagy akár a büntetés-végrehajtásban a reintegrációs őrizet, az elektronikus kapcsolattartás, elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételére is kitérni, de jelen tanulmánynak kizárólag a büntető ügyviteli digitalizációs intézkedések bemutatása volt a célja.

Egyet tudok érteni Róth Erika szerzővel, aki kifejti hogy „büntetőeljárás meglehetősen konzervatív, hagyománytisztelő, a technikai változásokra általában lassabban reagáló világában mindig is kissé idegen test volt a digitális kultúra, kihívást jelentett és jelent az új megoldások megfelelő kezeléséhez szükséges képességek kialakítása, fejlesztése annak érdekében, hogy az újdonságként megjelenő módszerekben rejlő lehetőségek minél jobban kihasználhatók legyenek, és a felhasználóként közreműködő alanyok (bírák, ügyészek, nyomozók, védők és más magánszemély résztvevők) ne csak a nehézségeket lássák, hanem az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére, munkájuk megkönnyítésére alkalmas eszközként tekintsenek az elektronikus eszközök kínálta lehetőségekre.

Nem elég ugyanis a megfelelő eszközöket beszerezni, korszerű számítástechnikai eszközökkel felszerelni az irodákat, hanem egyfajta – nem is jelentéktelen – szemléletváltásra is szükség volt/van a mindennapi munkavégzés során.⁶⁰

⁵⁷ BOGOTYÁN Róbert: Telekommunikációs eszközök alkalmazása a büntetés-végrehajtásban, *Börtönügyi Szemle* 2018.évi 4. szám 22. o.

⁵⁸ BOGOTYÁN Róbert: Telekommunikációs eszközök alkalmazása a büntetés-végrehajtásban, *Börtönügyi Szemle* 2018.évi 4. szám 24. o.

⁵⁹ BOTTYÁN Sándor: *A mesterséges intelligencia alkalmazását támogató környezet szabályozása a büntetés-végrehajtásban* <https://bv.gov.hu/sites/default/files/BSZ%202020-4%20Online.pdf> (2022. 11. 28.)

⁶⁰ RÓTH Erika: Digitalizáció hatása a büntetőeljárásra, *Miskolci Jogi Szemle* 2020/3 8. o.

Kékedi Szabolcs⁶¹ szavait idézve: „A 2013-ban még utópiának tűnő megoldás, a tárgyalás elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján történő megtartása mára a bírósági tárgyalótermekben a hétköznapok része lett. A vírushelyzet jelentette közegészségügyi fenyegetés álláspontunk szerint évtizedek óta álló falakat döntött le a digitalizáció útjából. A bíróságok jogalkalmazási gyakorlata pedig a teljes magyar államszervezetre multiplikátor hatással lehet, hiszen ami a bírósági eljárásban a jogállamiság próbáját kiállja, az a hétköznapi joggyakorlat részévé vált.”

Mindenesetre tény, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazható az igazságszolgáltatás egyes területein, segítségével időt nyerhetünk bizonyos – kevésbé érdekes, inkább technikai jellegű – munkamozzanatok automatizálásával (pl. nyomtatványok kitöltése vagy bírósági határozatok kigyűjtése). Ám jelen pillanatban kijelenthetjük, hogy a mesterséges intelligencia nem alkalmas jogi kérdésekben döntések meghozatalára, ezért egyhamar nem fogja helyettesíteni az ügyvédeket és a bírákat. Ennek oka pedig alapvetően abban keresendő, hogy az ítélezést nem lehet technológiának tekinteni.

A bírói ítélezés magában hordoz egy értékelő elemet is, mely középpontba helyezi a

bíró személyét; a bíróban meghatározó pszichológiai folyamatok zajlanak: a tényállással összefüggésben a megismerés, a bizonyítékok mérlegelése körében pedig a meggyőzés kialakulása. A bíró eljárása alkotó jellegű művelet, bevett tradicionális módszerekkel, de büntető ügyvitel szempontjából mindenképpen kell és szükséges is a fejlődés.

De lege javaslatként és egyben kritikai éllel szeretném megjegyezni, amelyet a jövőben érdemes lehetne vizsgálni: a mesterséges intelligencia gyakran lényegesen megnöveli a bíróságok adminisztrációs munkaterhét és papírigényét is. Különösen nehéz büntetőügyekben az alkalmazása, ahol a terheltek gyakran nem rendelkeznek a szükséges technikai eszközökkel, azonban aggályaim vannak, - amelyek a jogirodalomban is felmerülnek, így a közvetlenség eltűnőben lévő alapelvének a sérelmével is.

A mesterséges intelligencia tárháza még nagymértékben felfedezésre vár a büntetés-végrehajtás területén is, így a szakirodalomban is többen, például Schmehl Gábor Dániel, jövőbeli fontosságuk szélesebb körben történő alkalmazásukra utal⁶² mind az „Arcképfelismerés”, mind a „Viselkedésanalízis”, mind pedig a „Fogvatartottak biometrikus adatainak nyilvántartása” során, amely azonban már egy következő tanulmány tárgya.

https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/13834/19_r%C3%B3therika_t%C3%B6rdelt.pdf (2022.09.11.)

⁶¹ KÉKEDI Szabolcs: Hogyan tovább bíróság digitalizáció, *In Medias Res* 2020/2 • 7, 308–321. o.

⁶² SCHMÉHL Gábor: *SMART eszközök és egyedi alkalmazások a magyar büntetés-végrehajtásban*, <https://bv.gov.hu/sites/default/files/BSZ%202020-4%20Online.pdf>(2022. 11. 28.)